

N.P.I. 1733

BIBLIOTEKA
Instytutu Badań
Literackich PAN

N. P. T. 1733

ЛІТЕРАТУРНИЙ РІЧНИК

УКРАЇНСЬКИХ І ПОЛЬСЬКИХ АВТОРІВ.

ПІД РЕДАКЦІЄЮ: ТАДЕУША МІХАЛІСЬКОГО І

ЕДВАРДА ЛІГОЦЬКОГО.

NOWOROCZNIK LITERACKI

AUTORÓW POLSKICH I UKRAIŃSKICH.

POD REDAKCYĄ: EDWARDA LIGOCKIEGO І

ТАДЕУША МІХАЛІСЬКОГО.

ТИХ - ЖЕ АВТОРІВ:

- Алчевська Х.* Туга за сонцем. Поезія. М., р. 1907.
Вороний М. З над хмар і з доли. Українськ. Альманах. О., р.1903.
Дніпрова Чайка. Чудний. Оповідання. К., р. 1905.
Коцюбинський М. По людському. Львів, р. 1900.
" " У грішний світ. Л., р. 1905.
" " В путах шайтана. Оповід. Л., р. 1899.
" " Поєдинок і інші оповід. Л., р. 1903.
" " Оповідання. Т. І. К. 1903.
" " З глибини. Л., р. 1909.
Коваленко О. Горбоконики. Казка. К., р. 1905
" " Розвага. Український декламатор. Том І і ІІ.
" " Терновий вінок. Літературно-артистичн. альманах.
" " Українська Муза. Поетична антологія.
Хоткевич Г. Поезія в прозі. Х., р. 1902.
Чернявський М. Донецькі сонети. Бахмут, р. 1898.
" " Пісні кохання. Х., р. 1895.
" " Зорі. Збірн. поезій. К., 1903,
" " З роспуттів життя. Оповід. К., р. 1903.
" " Весняна повідь. Повість. К., р. 1906.
Українка Л. На крилах пісень. Л., р. 1893.
" " Думки і мрії. Л., р. 1899.
" " Відгуки. Л., р. 1904.
" " На крилах пісень. К., р. 1904.
" " Одно слово. К., р. 1909.
Філянський М. Поезії. Т. І. М., р. 1905.

1 · 1909 ·

Окладинка роботи Станіслава Трентовського.

 Складено в друкарні І. Врублевського і Т. Озерова, у Києві.
Складали і верстали: Г. Сокальський і Д. Булахов.

Okładka rysunku Stanisława Trentowskiego.

 Odbito w łoczni І. Wróblewskiego і Т. Ozierowa, w Kijowie.
Składali і łamali: G. Sokalski і D. Bułachow.

ЛІТЕРАТУРНИЙ РІЧНИК

УКРАЇНСЬКИХ І ПОЛЬСЬКИХ АВТОРІВ.

ПІД РЕДАКЦІЄЮ: ТАДЕУША МІХАЛЬСЬКОГО І

===== ЕДВАРДА ЛІГОЦЬКОГО. =====

NOWOROCZNIK LITERACKI

AUTORÓW POLSKICH I UKRAIŃSKICH.

POD REDAKCYĄ: EDWARDA LIGOCKIEGO І

===== TADEUSZA MICHALSKIEGO. =====

Прибутки з цього збірника будуть поділені по-рівні між комітетами: перевезення останків Юліуша Словацького до отчизни і збудування пам'ятника Тарасові Шевченкові у Києві.

24.292

==== Dochód z zeszytu niniejszego podzielony zostanie pomiędzy komitety: sprowadzenia zwłok Juljusza Słowackiego do kraju i budowy pomnika Tarasa Szewczenki w Kijowie. ====

Skromne początki nie przesądzają w niczem ani pobudek głębszych, ani celów daleko sięgających.

Takiem własnie jest znaczenie tej książki.

Stanowi ona pierwszą próbę zgodnego, braterskiego nawiązania stosunków pomiędzy młodą Ukrainą literacką i młodem, wczoraj niejako odrodzonym pokoleniem pisarzy polskich nad Dnieprem.

W jednym szeregu, ręka w rękę, ramię przy ramieniu idą tu obok siebie Polacy i Ukraińcy, w swobodnym, niczem nie skrępowanym objawie swych uczuć, swych natchnień, swych myśli, i pożądań, wypowiedzianych z jednej strony w rzewnej, cudownie pięknej, „sielskiej i anielskiej“ prawie jeszcze mowie Tarasa Szewczenki — z drugiej w przepysznym, kunsztownym, odwiecznie wyrobionym i ogranyim języku Juljusza Słowackiego — dwóch mocarzów słowa i pieśni, których jubileusze — niczem faktycznem z sobą nie związane — obchodzimy dziś razem na starej ziemi ukraińskiej — my, Polacy i oni, Ukraińcy.

Zbiorek, który składamy dziś w ręce publiczności, jest więc przede wszystkim pamiątkowym. Pamiątka to trochę smętna lecz i uroczysta zarazem rozbitej naszej i jakby podwójnie tulaczej przeszłości. Z grobowców powstają cienie dwóch wielkich twórców, których nic z sobą nie łączyło za życia — oprócz kilku nikłych na oko, lecz w istocie swej niesmiertelnych promyków, zwiastujących lepszą przyszłość.

W jednym z ostatnich listów Słowackiego do Matki cierpiący już bardzo poeta polski pisał słowami, przypominającemi niemal testamentową prośbę Bohdana Zales-

kiego do Boga: „gdy umrę, daj mi Ukrainę w niebie“. Zbolały, dogorywający Słowacki wspomina chwile swego dzieciństwa na Ukrainie, i pisze: „lżej byłoby mi umierać, gdybym był pewny, że spocznę w ziemi, któraby mi wiecznie przypominała Twoje pieszczoty i Twoje uśmiechy...“

Pisał to Słowacki w Paryżu, z dalekiego, zachodniego swego wygnania. A oto są jednocześnie niemal skreślone nadzieje drugiego, wschodniego wygnańca, Szewczenki, w pamiętnym wierszu „Lacham“, do towarzysza niedoli — Bronistawa Zaleskiego: „podaj że ruku kozakowi i serce czystsze podaj — i znowu imenem Chrystowym wozobnowym nasz tychyj raj“.

Skroplą się kiedyś te prorocze westchnienia, spadną na świeżą, dziś dopiero żyć poczynającą ziemię Ukrainską, i te „uśmiechy“, i te „ciche raje“, obu wielkich wieszczów — zmeźniejszą, urosną, spotęgują się...

Książka niniejsza — to pierwsza skiba, odwrócona pod ten zasiew błogi i pożądany dwuskibowym pługiem literackim.

Obyż to było wróżbą szczęśliwą! Obyż młodzi nasi autorzy polscy i ukraińscy w szczęśliwą wybrali się porę!

A pora ta — to drugi, współczesny powód naszego wspólnego z tem dziełkiem wystąpienia. My, Polacy na Ukrainie, ani wiemy ani przeczuwamy dziś jeszcze dróg, jakimi podąży przed paru dopiero laty zapoczątkowany ruch umysłowy Ukrainy. Ale to jedno rozumiemy, mocą doświadczeń cudzych i własnych, że wolno nam ten ruch witać jedynie w tym duchu, w jakim przed 48 laty

wital Herzen ojciec w „Kolokole“ zaranie demokratycznych usiłowań polskich:

„Pragniemy sercem całym, duszą całą aby Polska pozostała z nami... Ale gdyby nawet stać się miało inaczej... to niech i wówczas stanie się jej wola święta...

Pragniemy i my dziś — duszą, sercem całym pragniemy—aby w tych szybkich, błyskawicznie łamanych i krzyżujących się przeobrażeniach, jakim od lat pięciu ulega społeczeństwo wszechrosyjskie,—młoda Ukraina literacka z nami pozostała... Ale gdyby losy złowrogie tak zrzędziły, iż staćby się miało inaczej, — niech i na to będzie pobratymców naszych ukraińskich wola święta.

TADEUSZ MICHALSKI.

Скромні початки, без жадних пребільшень, без глибших змаганнів і далекосягаючої мети.

Отакє, власне, значіння цієї книжки.

Вона—перша спроба згоди і братерського єднання між молодію українською літературою і молодим поколінням польських письменників, яке тільки недавно одродилось над Дніпром. Одною лавою, рука з рукою, плече в плече йдуть тут поруч Україні й українські Поляки, в вільному, нічим не обмеженному, виявленні свого чуття, свого натхнення, своїх думок, своїх домаганнів і бажаннів: з одного боку в палкій, прекрасній дійснє „sielskiej i anielskiej“ мові Тараса Шевченка, а з другого—в пишній, артистичній, віками виробленій і

вирізбленій мові Юліуша Словацького—двох велетнів слова й пісні, яких ювілей—нічим фактично між собою не зв'язані—святкуємо нині вкупі (разом) на старій землі українській: **Вони Українці й ми Поляки.**

Збірник, що оце подаємо до рук публіці—перш за все, складений на спомин...

Це не бучна, але урочиста пам'ятка нашої розбитої і немов подвійно безталанної минувшини.

З могил устають тіні великих творців, між якими за життя не було нічого спільного, крім деяких незначних про око, але не вмираючих промінів, віщуючих кращу будучину...

В одному з останніх листів до матері, польський поет Словацький, тяжко вже хворий, пише, немов пригадуючи заповітне прохання Богдана Залеського до Бога: „як умру, дай мені Україну в небі“ (gdy umrę, daj mi Ukrainę w niebie). Хворий, умираючий Словацький пригадує тільки хвилини свого дитинства на Україні й каже: „легше було б мені вмирати, коли б був певний, що лежатиму в землі, яка б мені вічно пригадувала твої пестоші й твої усміхи“ (lżej byłoby mi umierać, gdybym był pewny, że spoczne w ziemi, któraby mi wiecznie przypominała twoje pieśczoty i twoje uśmiechy).

Писав це Словацький з Парижу, з свого далекого вигнання на Заході. А оце, немов одночасно, написані надії другого східнього вигнанця, Шевченка, у вірші „Ляхам“, присвяченому Броніславові Залеському: „По-

дай же руку козакові і серце чистее подай і знову іменем Христовим возобновим наш тихий рай“ ...

Справдяться колись оті натхненні пророкування. зійдуть на свіжу, тільки що починаючи жити українську землю й ті „усміхи“, ті „пестоці“, ті „тихи рай“ обох великих пророків, — зійдуть, виростуть, зміцніють!..

Отся книжка — перша борозна, проведена для того доброго й бажаного засіву двохлемішним плугом літературним.

Хай же це буде щасливим віщуванням! Хай наші молоді літературні ратаї українські й польські вирушають в щасливу добу!

А доба та — то друга начасна нагода нашого спільного виступлення в цій книжці.

Ми, поляки на Україні, не знаємо і не передчуваємо ще тепер, якими шляхами піде вільний рух розумовий України, який тільки що розпочався кілька літ тому. Але одно розуміємо, з власного досвіду, що можемо вітати той рух тільки так, як 48 літ тому вітав Герцен-батько в „Колоколі“ початок демократичних змаганнів польських.

„Прагнемо усім серцем, усією душею, щоб Польща зосталась з нами... Але, коли б навіть мало статись инакше... То хай буде і на те свята її воля.

Прагнемо й ми нині, усім серцем і душею, прагнемо, щоб в тих наглих, несподіваних переходах і змінах, що ламаються і перехрещуються, мов бли-

скавиці, — яким уже п'ять літ підлягає загально-російське громадянство, молода літературна Україна зосталася з нами... Але, коли б лиха доля так судила, що мало статись инакше,—хай і в тому буде свята воля братів наших Українців!

ТАДЕУШ МІХАЛЬСЬКИЙ.

Безнадійність.

Поблідли... умерли... замовкли
Останії в серці пісні,
І мрії рожеві пожовкли,
Захмарились думи ясні...

Он крапля по краплі спадають
На землю мовчазній сльози...
Чом вітер і ліс не ридають,
Чом зараз не вернуться грози?!—

В тих грозах незламно злучали надії,
В просторі буюла безмежна воля
У любого, гарного, вільного поля
Ні смерть не торкалась, ні жаль, ні події...

..Минулися давнії грози,
Гаї позмовкали співучі,
Зіми навісної погрози
Як хмари пливуть неминучі...

Прилинули... все оповили...
Надії замучили вщерть.
І владу свою поновили—
Безсилість... убожество... смерть!..

Нова хвиля.

Хай гуляє вільна думка
В полі на просторі—
Не спинити хвиль бурхливих
В чорнім, грізнім морі!

По степах безкраїх наших
Вітру не здогнати,
Золотого сонця пітьмі
В—день не подолати!

Хай співа душа народня,
Хай та пісня леться—
Україна молодая
Знову розів'ється...

Розів'ється, заспіває
Співи не журливі,
Позбіра до купи птахів,
Думи полохливі...

Подрузі.

Умерла... Гарна, мила квітка,
Хороша й сповнена жадань...
Її треба вічного спокою,
Не треба сліз їй і ридань!..

..Умерти квітці молодою,
Тепла і літа не діждать
І зникнуть... Боже, де ж та правда
І звідки серцю сонця ждять?!..

Ballada.

.... I porwał nas taniec, muzyka i szął,
Przy sercu płonącym jam dziewczę swą miał,
Płynąłem po strojnej z nią sali.
I czułem jej drzenie, i talię, i biust
I ogień, co płonie z rozwartych jej ust
I rozkosz, co w oczach się pali...
O dalej — o dalej — o dalej.

Aż wreszcie wyrzekłem do dziewczki mej tak:
„Hej, moja jedyna — daj przecież mi znak,
„Żem jeden z twych kornych wasali“ —
I różę mi dała z bieluchnych swych rąk,
I tańcem pomknęła i naprzód, i w krąg
Z uśmiechem ust świeżych koralii...
O dalej — o dalej — o dalej.

A odtąd na sercu mam wiecznie ten dar,
I pancierz żelazny, co w ciało się wżarł
Na ostre pociski ze stali.
Hej dziewczko jedyna, gdzie turniej i bój,
Gdzie bitwa i hałas, rycerzy gdzie rój,
Tam topór mój z dźwiękiem się wali...
O dalej — o dalej — o dalej.

Gdzie stąpię — tam pada mój brzeszczot — i trup!
Hej dziewczko jedyna — hej dziewczko, tak zrób
By w wieki mi ciebie oddali.
Mam skarby, na skale kamienny mam gród.

WITÓŁD BUNIKIEWICZ.

Huf strzeże pancerny, żelaznych mych wrót,
A w sercu mem ogień się pali...
O dalej — o dalej — o dalej...

Do ślubu ci zwiode przepyszny zbiór szat,
Sto beczek zapale, niech płonie wskroś świat,
Niech ogniem się wkoło rozpali.
Hajduków roześlę na niwy i bór,
Na ucztę weselną stuletni zmrze tur
I stado lękliwych rogali...
O dalej — o dalej — o dalej...

I w niebie szukałem szczęśliwych mych wróżb,
A niebo wyrzekło: najcięższa to z służb,
Swe dole na losów kłaść szali...
O dajże mi serce i pierścień mi daj,
A potem, muzyko, do ślubu nam graj
W weselnej rozedzwoń się sali!...
O dalej — o dalej — o dalej.

.... Do drogi! A w konie! i służba tu wraz!
Bo dziewczka już moja — do ślubu więc czas—
I na cóż będziemy czekali?
Daleka to jazda — z dróg bije nas kurz,
Ócz szkoda, jedyna, więc oczy twe zmróż.
Do świętej jedziemy Walhali.
O dalej — o dalej — o dalej,

Jesteśmy... Jak płonie, kościelnych żar świec,
Kłęczymy... u nóg bym ja twoich chciał ledz,
Słysz... w chórze pieśń wielką zagrali.
Ślubuję ci miłość... na wieży łka dzwon.
Ślubuję ci miłość... na wieki, na skon
.... Jak dziwnie się, dziwnie dzwon żali...
O dalej — o dalej — o dalej.

WITOLD BUNIKIEWICZ.

Dzień jeden — a potem niech zmoży nas sen,
Noc jedna — a potem na wieki iść hen —
Gdzie zimna nas bryła przywali...
Noc cicha się ściele — miłosna drży woń,
O daj mi raz jeszcze — o daj mi raz dłoń...
Hej — taniec nas jeden ocali!!

Madrygał.

Perłami skuję twe śmigłe ręce,
Topazy wplączę we włosów złoto,
Pierścieniem śluby moje uświęcę
z tobą, Tęsknoto!

Gdy gaj się kwiatem wczesnym zamai,
Gdy amaranty w zieleń się wplotą,
Pośród pachnących na wiosnę gai,
czekasz, Tęsknoto!

Jako w modlitwie przysiadłe mnichy,
Jak kłosa, lata żarne spiekotą,
Tak stapań twoich krok szuści cichy
Tęsknoto!

Gdy się w pościgu daremnie bronię,
Więc zdaję duszę moją z ochotą,
I złoto włosów sypię na dłonie,
I topaz oczu kocham — Tęsknoto.

Sielanka.

W rozkwitłym parku, gdzie kaskada
wód brylantowych wkrąg szeleści,

wytwornie czuła, smutnie blada,
dama — kochanka swego pieści.

* * *

Po marmurowej balustradzie
ślizga się księżyc złotorogi,
i rozdrzemane blaski kładzie
na dumające w gąszczach bogi.

* * *

Jak zefir szepty... jasnym rankiem
Śmiałków pogodzi gra nielada,
więc trzeba żegnać się z kochankiem;
Kto wie — gdy w szpadę trąci szpada?

* * *

„Zginę bez trwogi i bez żalu
„za twoje kasztelanko oczy,
„i nie roń łez, gdy cię na balu
„jutro — o śmierci wieść zaskoczy.

* * *

„Niech śmiechów raca wkoło strzela
„i sala niech twym czarem płonie,
„a kiedy zabrzmie tan kapela,
„płyn w ukwefionych panów gronie.

* * *

„Jako w wazonie kwiat ukryty
„niezna piorunu, ani burzy,
„Tak spojrzeń twoich aksamity
„niechaj mgła smutku nie zachmurzy.

WITOLD BUNIKIEWICZ.

* * *

„Przebacz — jeżeli kiedy zdradnie,
„gdy z drugim wyjdiesz na spotkanie,
„cień moj — u nóg twych, smugą padnie
„i murem między wami stanie“.

Гірські акварелі.

З гір потоки!..

Ідеш—і мов казку таємну хтось мовить тобі. Шепоче устами смерека, гостинно розкриває в чарівливих образах, паучає гомоном, вічним гомоном потоків з гір.

Вузько вьється ледві бита дорога, а скільки оком протягнеш, вперед і вправо, і вліво — зустрінешся з муром небитим віковичних дерев. Всю свою могутність захотіла показати природа, забила кожний крок столітніми смереками, навалила - наломилла гори гнилля, перемішала на грубо в спід землю з листям та хвоєю — і здивувала, приголомшила силою, нерозважністю могутнього, марнотратством велетнів. Здвинула гори вузько, вузько, так, що ледві гудульська дорога пролазить, а відтак розірвала пасмо в широку долину, одставила верхи ген далеко, кинула блакиті, сонця, простору незмірено, трав незлічено, радощів неперезживно. А потім поставила гору понерек дороги, голу скалу виперла з оскаленими зубами, урвала з неї камінь і кинула під ноги. А збоку вигризене провалля, чорне, як мисль злочинця; здавалося — чому би вже й зародитися в цій земній рані, ятрениї десь внизу чорною кровію, а дивишся — і десь з самого невидного дна, здвідти, де вже не тече, а сочить в вязкому мосі, серед гнилого колоддя та розбухлого листу якась вода — звідти виглядає, усміхається весела смерічка. І одна, й друга, і сотня їх... Всі з яснозеленими вершечками, всі з ясноусміхеними вітами. В якій глибині, в якій тьмі, в якому чорносивому

бруді почали вони свій зріст — а от вибуляли аж до сонця, аж до блакиті небесної. І от сміються тепер, привітно кивають гіллям півкруглим і радуються Божому світові...

Навчи мене...

Навчи мене бути таким, як ти, смереко... Щоб з дна життя, з брудів гірко-нахабного оточення вирости до сонця і усміхнутися Божому світові. І вибачити своїй сірій минувшині і самий спомин про минулу чорну роботу зробити прекрасним, і стати таким, як вода, що обмиває твій корінь, смереко. В багновищі зеленому, в слизоті і гною тече — а хоронить святу чистоту. Обмиває і грязь землі, і камінь порослий, і зогнилу колоду — а виходить з-під їх збереженою. Стільки чистоти, таке багатство очищення, що й бруд самий робить безпечним, улагоднює його зло. І як хтось сторонній чи нерозважно, чи злобно скаламутить хороший спокій, підійме з заколиханого дна муд і переверне давно заснувший камінь, а все що було під ним забуте і само вже не хтіло денного світла, витягне наверх — замутніє і сумно заметушиться вода, шукаючи втраченого спокою, терпеливо почне виносити, одкидати геть чорні мислі — і за хвилию знов! Знов чиста, знов радує й радується, знов сіє докола себе очищення.

З гір потоки!..

Скелі, скелі... То порослі лісом густозеленим, то голі, мов червоні ребра. Дорога обвивається довкола їх, то проскакує під стрімкою стіною, то переходиться діривим містком через провали і знов під скелю, під захист звислих смerek, в вохку тінь, напоєну потоками.

Скільки їх!.. Чистих, холодних, яєних, журчливих! Ледві вмовкне один — впереді вже чується другий; ледві напився з одного — другий вже вабить до себе. І кожний з їх інший, кожний має свій характер. Один біжить, рветься, падає стрімголов, скотиться, запіниться, закрутиться на місці, мов приголомшений, відтак знов рвонеться, наскочить на камінь, зарне, закопле під ним, не мо-

жучи продертися, полізе через його, впаде на дорогу, швидко перебіжить її, і знов по другім боці почпає свій біг шалений, боротьбу, спіх, знов квапиться, б'є, наскакує, і навіть влившись в більший потік — і там ще довго не дає спокою, каламутить, реве, перескакує з боку на бік, підмиває берег. І ніхто не пробує його спиняти, підставити жолобочок, щоб подорожня людина напилася — бо що подієш з тим урвиголовою: він тобі понищить, потрощить усе, схоцеш пити — обризкає всю твар водою, замочить. Просто свавільник!

А другий — от журкає собі та й журкає; камінь обійде, як паде, то не з лоскотом; біжить, біжить — зупиниться, стане криничкою; сміття з собою не несе, кожну трісочку приб'є до якогось належного їй місця — і сам все чистий, добропорядочний. Таких люблять люди. Жовту жолобинку прилагодять, камінь плескати присунуть, щоб було де сісти, хрестик зроблять та втикнуть. І через дорогу не квапиться він перебігати: довго йде обіч канавкою, шукає спосібного місця, щоб нікому не наприкритися — щоб і кінь ніг не замочив.

Третій лиш сочить, слезить з каміня. Підставив руку — і накапає повно тобі спілющого нектару. Не знати, звідки та береться вода, не знати, куди й дівається. Мов камінь заплакав.

І без числа їх, без числа! Стань, вслухайся — і почуєш ясний голос потоків в оркестрі природи. Зазвучала, забреніла тисячею голосів божественна симфонія! Хвалять Господа всяке дихання і всякая тварь! Дзвонами невидними славословлять храми — піснь Творцю співає земля!...

Два шуми.

Ліс шумить...

Сказати собі ті два слова і задуматись, одгородитись на хвилину — і де б ти не був, що не стояло б перед твоїми очима чи душею — ці два слова овіють тебе ча-

рами, що почувеш і лоскіт вітру на щоді, і серце затужить і очі на хвилину поглянуть кудись далеко-далеко.

Оспіваний шум, прекрасний шум... Вічно тужливий, вічно скорботний і плачущий вічно... Коли б не заговорив, коли б не прокинувся... От день ясний, украшений сонцем, просяяний веселими променями, коли все здається щасливим, зачарованим в radoшах, мов одбувалося чісь весілля і хтось так заворожив навіки. Коли сама природа святкує — хто в силі, здавалося б, побороти море радості, замути-ти небо сірістю? А зашумить ліс, заговорить, затужить — яка бездонна печаль, яка глибина віковичного суму, який невщипаний стогін!... Сльози мира всього випарило сонце і пасстило тою влагою кожний говорящий листок! Вітер збирає скорботи по далеких рівнинах, морях, сонцем палених пустинях, всюди, де живе і плаче чоловік — і приніс сюди, роскидав по всьому лісовому простору. Кинь сюди, в глибину того шуму, найпустотливішу радість, найнерозважлишу безжурність — і вона заплаче тут. Сміх твій розіллється безцільно, безкорисно, не збудивши нікого до сміху; веселий звук потоне, як камінь в морі, а той, хто хотів радуватися, саде на мохом порослий камінь і великими зажуреними очима буде глядати в лісі причин своєї туги. І питає невидимого лісового бога — по що стиєнув ти серце мені? Навіщо викликаєш слези на очі, а похований спомин воскресєєш і нудилш ним?... І притуляться голова до розбитого громом пня, ринуть слези... Бо ніколи чоловік не пасєляв свого ліса веселими істотами.

Але вслухайся.

Чи не чуєш ти в тім морі другого шуму? Вслухайся.

Він влітається тонкою, але безпереривною ниткою, він так само невщинно і вічно звучить, так само стелить дорогу в небеса. То лісові ручаї гірські шумлять.

Веселі, радісні, тихомельодійні! Але ту радість дають в музику лісового шуму. Тоненький голосочок сміється і влється; завиває і завиває мов серпанком, мов туманом паху-

щим, прозорчистим; наговорить-наговорить тобі в одну хвилину, як дівча, що прибігло в хату з пучком польових квіток у руках і одразу хоче розказати все, що бачило: і як жук проповзав по дорозі, і як черевичок упав у воду, і як скакали вівці з гори, а сонце світило. І знов — що не думав би ти в сю хвилину, а мимоволі заслухаєшся, усміхнешся.

Пташина скочила до водиці; верть-верть хвостиком, верть-верть стрибнула на каміньчик, повернулася, знов стрибнула, дзьобнула води раз, два — і пурхнула, і знов нема. А ручайок жу-жу-жу, жу-жу-жу, а сусідній теж саме, а там далі ще, і ще, і ще. З каменя острів зроблять, з калюжки озеро, зелене дзеркало.

О, тут уже не козлоногі лісовики теленають, а веселі ельфи водять танки і пють росу з квіток. Тут глядяться в воду зачаровані власною красою нардіси, залюблені у власні очі! Тут добрі феї ранками мнуть свої сніжнобілі шати, а вечорами хором співають нечутні молитви! Тут поет складає пісню небесам, ростить свою душу, летить помислом! Тут сам Бог спочиває натомленим людською гризотою оком і благословить усміхом зелений моріжок, срібну нитку ручая і шумик тонесенький.

Шумику, шумику... милий мій шумику...

Збуджена.

Стоять смереки. Ледві-ледві коливаються важкими вітами, але мовчать, мов намальовані. Мовчучи говорять, як мармурові статуї, як образ, як пісня без слів і звуків. Непорушними зеленими стовпами творять ліс, вірять в свою силу, гордяться тим, що от їх так багато і що сильні вони своєю масою.

Вітер пролетить над ними, зажартує, зачепить, але збудуть вони його призириливим мовчанням, непорушністю відтрутять, завстидають серйозністю. І, засоромлений, по-

ГНАТ ХОТКЕВИЧ.

скачить вітер далі, затріпоче заблудшою осикою, зарябить калюжкою на камені, затихне на хвилику.

Та не всидіти йому довго. Знов дмухне, знов зівьється над вершечками, зашепоче, наобіцяє... Пригорнеться, притулиться до молодої смеречинки на збоччу, затуманить, задурить її — і збудить... От здригнулася вона, смерічка шовкова, заговорила... Що він сказав їй? Що зумів шепнути?... Чому затремтіли віти і вся вона занепокоїлася?... Що хоче сказати йому, коли так киває віттячком і просить вернути, бо він уже засміявся і полинув далі, ще шукати когось — чи не зможе відобрати спокою, затрівожити прихильністю, щоб усміхнутися і ще далі полинути.

Закивала віттям смерічка, затужила... Крикнула беззвучно навздогін, хитнула верхів'ям, пустила тонкий голосочок. І віє найзеленішими віточками, вабить молодого красою, просить у сонця прикрас, як найбільше дорогоцінних прикрас — може зглянеться, може верне, може обійме, зашепоче.

Та дарма... Він не прийде. Даремний твій плач, смерічко; схвати б ліпше тобі свій жаль на дно душі, щоб не бачив ніхто і не чув. А то — ось поглянь. Збудилася од твого плачу добра сусідка, здивовано зашамотіла напівобголеними своїми дрюками, посипала з радости чи зі злости червоною хвоею і не дарувала собі ані хвилечки — зараз же росплескала, росповістила найближшій кумі, та подала далі, сусідка сусідці, сестра сестрі — і понісся той гомін, та лихая слава світами номіж ворогами. Найдальші смереки дізналися, засміялися, показували вітами, вишпелі сіль з небилець і окіянули нею ліс. Скоро весь він загомонів, зашепотів і обуренням, і співжалем, і нерозважним кепкуванням. Докірливо хитали віттям старі дерева, жваво пересуджували молодички, навіть крякнув старий пень десь у ямі й кинув з пересердя зогнилою тріскою.

Вже вона затихла, молода збаламучена смерічка, вже примовкла, віти безнадійно опустила, налякана, затуркана,

осміяна, а шум пересудів не вгаває і стане ще надовго о чім говорити. Не одна біла хмарка ще проповзе над верхом кічерн, не один раз нагріється під сонцем і знов охолоне камінь над потоком, а порядні сосни все будуть обурюватися і доньок своїх научати.

А потім, як обридне вже всім і замовкнуть веселі кумоньки, вичікуюючи нового чийогось прегрішення — найстарша крива ялиця, корява її подзьобана, гнила в середині все ще не зможе заспокоїтись. От замовкне уже, накупиться, а потім нагадає — і знов забурмоче, заскрипить, захитає незграбно битою громами головою. І так довго, довго, аж ніч западе.

Дурна ти, стара ялице.

І ти, молода сосно...

Село.

Полудень. Сонця немає, невидко за хмарами, але чуєш його поцілунок на собі, чуєш його любов. І хмари — то не злові духи, що зїдають бога життя і яких голосом та дзвенінням проганяв дикий чоловік, ні, це любі друзі, що боряться за тебе і в дар несуть прохолоду.

В тонкій блакиті дальші потопають гори, а по ближших видно хід хмар. Так напарило, намлоло в повітрі, аж в ухах дзвенить. Пригадається тобі якийсь жагливий мотив — і несеш, і носиш його з собою, і не годен одкинути.

Тихо... Он, оповита в серпанок, видніється хата; оборіг біля неї, якась загорода для маржини — то гупульський „оседок“. Блудить то вправо, то вліво ледві помітна стежка по горі; яка тоненька — а лучить гупула з селом, а з села з містом, а з міста й з цілим світом. Половина трави скошена, а половина, он видно, ще стоїть; по скошених світло-зелених місцях збігають вгору „пологи“.

А он на другій горі другий „оседок“. Трошки огородця, пара якихсь дерев — певно сливки. Дах на новім обо-

розі аж вилискується до сонця, впала на його сонічна пляма; а зараз же за плотом — зелений-зелений, аж чорний ліс.

А де ж село? Нема вже хат більше.

Ні, єсть. Он глянь—високо-високо, мов ластівляче гніздо приліпилася хатка. Чи на забаву, чи за кару її там винесено? Дух певно захоплює, як глянути з тамтого вікна. Адже ж там мусить бути так шалено, так безумно красиво! Весь мир під тобою, ти один під небесами з власним порядком життя, з власною волею, з власним я і вона, і вони. Мусиш бути творцем, мусиш бути певним своїх сил, мусиш мати тверду волю і руки сильві.

Шалено красиво і... тяжко шалено, хто знав би силу, яка загнала гуцула туди аж геть-геть під вершок. А як надійдуть люті, падуть зіми великі, повіють заметілиці, як замете й ту вузьеньку стежку, що єднає гуцула з зовнішнім миром — як тяжко убогому творцеві в його вимушеній високости. І мусить пам'ятати все літо за зіму, мусить вірити в багато непотрібних річей, мусить боятися.

Село...

Як тихо в йому і як просторо. Ідеш над рікою — і нікого, окрім тебе. Шумить теплою хвилею вода, десь торхкотить віз, а більше нічого. Але дивна річ! Ідеш один, докола ні душі, око не бачить ні одної хати, ні одного знаку життя чоловіка — а ти все ж не чуєш себе на самоті. Чуєш душу села коло себе. Щось є в сім повітрі, що єднає разом і ту, і ту, і он тамту хату і творить з них цілість. Найкрайня хата, закинена Бог знає на який верх, одгороджена од світа височінню, мов камнем завалена — а й вона почувается до села, чує свою з ним зв'язь. Раз зайшов я в глуху поточину, де, здавалось, лиш верхи, скелі, смереки та потік. Неначе ніколи й не ступала тут нога чоловіка. А стрічний гуцул каже: „та же це село йкес“... Село!

ГНАТ ХОТКЕВИЧ.

І дивна річ! В подільським селі вийдеш на царину, за останню хату — а вже огорне тебе настроїї піль, блаженство самотности. В великому місті вийдеш з битих народом вулиць, заблукаєшся в передмістю з довгими парканами, будинятками в глибинях садків — і вже ти в одинадцві, душа міста десь там, далеко позаду. А тут в гірсьім селі, де не раз, скільки оком обведеш, нема ні одного житла — весь час чуєш ще чіюсь присутність, весь час начуваєшся десь. І сам — і вкуці; і в просторі — і в центрі. Дивна якась суміш незмішаних вражінь. Вийдеш за ріг власної хати — і вже чуєш божі голоси, а в той же самий час, ідучи одним-однісенький ледві помітною стежкою, відчуваєш повну свою звязь з усім, що творить село.

З поняттям села ми вижемо ряд вулиць, більше чи менше затінених або голих, чистих або брудних; кожний нарід, кожна околиця утворила собі осібний тип села. Гуцульське село — це ряд панорам, це ряд красивих картин, що міняються й міняться за кажних десять кроків, за кожні десять хвиль. Ступіть од стежки пять ступнів — розкриється вже инший краєвид, гори повяжуться в инший вінок, ріка инакше освітіться. Гляньте на село при сонці — в тисячах фарб воно, а набігла хмара, похмурилися кічери, посіріли ліси — знов цілком одмінне все. А як надтягне мреч, укутає сивиною верхи, поповзе, — застеле Черемошевий слід, заклубиться холодними димами — дивне тоді гірське село! Казкове царство яесь!...

На тундрі.

Новела.

Коротке й бліде літо промайнуло, мов сон, і знов зайшла зіма. Дули з півночі суворі й темні вітри і небо вдень хмурилось, а вночі зловістно сміялось сухими огнями.

Спиккий, колючий сніг то лежав на мерзлій землі хвилястим шаром, то здіймався вгору і з свистом, і ревом нісся пад нею невідомо куди і тоді не було йому впину і ні за що було зачепитись на необмеженому просторі тундри.

А потім прозірним важким морем з півночі напливав дзвінкий холод, сковував сніжані хвилі, заморожував крила вітрам і все застигало й не дихало, і зорі в німії нестямі тремтіли в вишині від холоду й жаху.

Тоді дві темні постаті виходили, мов з під землі, з заметеної снігом юрти і двома чорними плямами сунулись по білому полю. Ішли і розмовляли. А більше мовчали. Нерухомих поглядом вдивлялись у нічну далечинь, не сподіваючись нічого в їй побачити. І туди, в ту темно-синю просторинь, з тим ненорушним поглядом переливалось їх життя, ушлювали їхні сили. Мов таємне сине море ссало з їх кров, мозок, теплоту їх серця, а замість того в їх істоти вливались — темне зневірря, непереможний, нерозважний сум і невизрашний тисячеокий жах.

Вони напливали з усіх кінців мерзлої тундри, проймали наскрізь душу, і вона здригалась з невимовної муки

і рвалась вилянути геть із знесиленого і легкого, як трухляве дерево, тіла.

А вони йшли. Йшли довго, без мети, без бажання. І нарешті спинялись. Знесилля опановувало їх і одчай приковував до місця.

Куди йти?... Навіщо йти?...

Упасти і вмерти. Лежати чорною плямою на білому і нехай на неї дивляться зорі. Коли єсть на світі Правда, коли єсть Бог, — нехай дивляться. Нехай дивляться вночі, коли все ущухне, на чорні плями на білому полі... О, їх далеко видно!..

— Я умру—і мені не шкода життя... А жалко, знаєш, чого?..

Дві пари очей у прозорій млі ночі зустрілись серед мертвої тундри і схрестились своїм промінням.

— Га...

— А жалко, що я умру, і ти умреш, і умруть всі, хто зараз живе на землі, розумієш — всі умруть, не довідавшись, що станеться з тими ідеями, якими ми жили.

Німа холодна пустиня глтинула слова й мовчала, мов замислилась над їх зміслом.

— Ми жили, боролись за їх... Не сказали свого останнього слова — й умremo. І люди завжди умирають раніш, ніж скінчать своє діло. І це найбільша печаль з усіх печалів життя...

Ніч поглинула й ці слова і пустиня мовчала.

— Ах, упасти чорною плямою на білому й застинути на вічні віки! Вічні віки стояти протестом перед очима... Чиїми?...

— Ха-ха-ха... Чиїми? Де вони, ті очі?

— Ти смієшся?...

— Сміюсь.

І знов проміння двох пар очей зустрілись серед німої тундри і вишукували одні в одних чогось, про що страшно було думать.

— Ти думаєш, що сміюєш того, що збожеволів? Признайся!

— Ні, що ти вигадуєш! Я й сам сміюсь. Бачиш?...

Дві чорні плями стояли на безмежному білому полі й сміялись. І одна пара очей приглядалась з жахом і зацікавленням до другої, силкуючись одгадати її таємницю, прочитати присуд для себе.

Навкруги розпливалась синім морем темрява.

— Що то таке?

— Де?!

З жахом обернулись проти вітру.

— Ой... наближається немов сюди... чорне...

— То собаки.

— А я думав...

Ніч поглинула недомовлені слова і стояла, таємна й загадкова, як сфінкс, нічим не турбуючись і нічого не ждучи.

У черешку горів смалець і огонь осявав дві людські постаті. Огонь був коло гноту прозористо-синюватий, вище робився білим і ширшав, а потім знов ужчав і ставав червоним з чорною смоляною пасмою на самому верхку. Та пасма хилиталась туди й сюди, мов малювала сажею по стелі юрти якісь мережки. На дворі гудів вітер.

Дві пари очей дивились на огонь і думали свої довгі, печальні думи. Вже пропливли роки заслання, а ще й не видно йому кінця. Одірвані од світу, од тепла, розлучені з людьми... Замучені холодом тундри й відчуження... Забуті всіми — приятелями й ворогами. Не люди, а людські тіні...

Невже такі жорстокі, безсердечні люди?.. Невже за яسه, радісне поривання до щастя, до братерства, до вищого, кращого життя по законах людської совісті їм повинні бути призначені муки проклятої людськи й забутої Богом тундри?.. Муки без кінця, без краю?.. Без надії на вороття до колишнього життя, до рідного краю, до сім'ї?..

Ні, тут якась помилка, якийсь непорозуміння. Рано чи пізно — вони виясняться.

Смоляний хвостик хлигається і снує свої мережки. Дим, мов туман, спускається все нижче й нижче. Важко дихати, нічим дихати і неможна впустити знадвору свіжого повітря, бо тоді з юрти втече тепло і доведеться замерзнути.

Одна пара очей заплющилась і чоловік лежить на ліжку, мов мертвий. Товариш дивиться на його, мов зачарований, і хитає оброслою волоссям головою.

Але очі знов розплющились. І знов у півнітьмі юрти зустрілись проміння з другими очима.

— Коли чуєш, що скоро умреш — отут, у цій проклятій країні, то яким прекрасним здається те далеке життя, до якого вже ніколи не вернутись, — промовив той, що лежав з заплющеними очима.

Товариш тільки хитнув головою. Вони навчилися розуміти один одного по одному слову, по ледві помітному рухові.

— Навіть ті, що нас висліжували й ловили, немов звірів... ті, що судили нас... Я хотів би їх побачить, дізнатись, як вони живуть, які у їх радощі й горе...

Очі знов заплющились, а він говорив далі, мов у якомусь гіпнозі.

— Любий, простий серцем і розумом, Бадяга... Знаю я його год п'ятнадцять, і все він однаковий. Служив вірою й правдою: „так тошно“, „нікак нет“, „осаді, честю прошу“, „з празничком імієм честь проздравіть“... І йому доручено було вислідити мене. І він вислідив!.. Ха-ха-ха!.. День і ніч ходив коло нашого дому і все кахикав і випиттував у куховарки: „Що панич роблять? Чи... того... проти начальства, значить... як його... нічого — кахи! — не говорять?..“

Замовк, а на вустах грає бліда усмішка, як далекий одблиск минулого. Смоляний хвостик снує свою таємну тканину...

Один говорив і усміхався погаслою усмішкою навіки погаслому життю, а другий одвернув од світла голову і ледві стримував прокльони і сльози. Йому здавалось, що то говорив не товариш його, такий, яким він його знав, а хтось другий, далекий, безплотний.

— І генерал.., горбоносій, з ясними блакитними очима і чудовими сивими баками... „Признайтесь: ви злоумишляли проти існуючого порядку? Чим він вам не до вподоби?“ — Ха - ха!... — „Чим не до вподоби! Тим, що ви маєте такі викохані баки, а мільйони, десятки мільйонів братів моїх і ваших живуть, як дикі звірі!..“ Еге, як дикі звірі. Я сказав правду.

Витер гудів і стугонів, з страшною силою линучи кудись усе в один край. Огонь в каганці тягся до його, і мов хотів зірватись метеликом з чорного гнота, і не міг, і стурбований, малював по димному полю все одні ті самі незнані слова.

— Ха - ха - ха! Я сказав правду... гірку, на жаль, правду.

— Тобі треба більше бути на свіжому повітрі. Вийдемо!

— А, все одно!.. Швидко вже кінець кінця.

Далеко-далеко над тумануватим небосхилом блідим кружалом стояло сонце. За юртами на тундрі, розгортаючи сніг, паслись олені, а коло юрт лежали собаки і вештались люди, сонні й байдужі до всього. Дим замислено підносився з юрт угору і тягся лінивими смугами по небу. Невеликий чорний собака з жовтими бровами над ясними розумними очима лашився коло ніг.

— А, це ти, Чекал! Здрастуй, здрастуй!

Блискуча напружена спина пригорталась до колін і круторебрій бік ніжно й ласкаво терся об ногу.

— Вициш? Скучив за нами? Ходім, ходім, веди нас отуди-о, далеко... А?.. Радий?..

Маленька чорна плямка біжить по білому полю, а за нею сунуться дві більші плями туди, де далеко-далеко таїться синя мла. Вони йдуть, а вопа непомітно тікає од їх і мане за собою далі й далі. Все далі й далі.

Куди й навіщо?.. Все одно до неї не дійти.

— Сядьмо, одочинемо... Щось серпе... дуже бьється...

Юрти далеко. Їх ледві видно серед білої рівнини. Од їх хтось їде па оленях туди, де над обрієм плине соще. Прудко біжать олені, а за ними сунуться сани. Хто то їде й куди?..

Очі дивляться на оленів і між ними й серцем протягається невидима струна, натягається помалу і серце щемить, щемить...

— Отак би сісти і гнати, й гнати без кінца й краю...

— Куди? Додому, „на Україну милу?..“

— В могилу.

Чекал чує розмову, виляє хвостом і хоче зрозуміти, про що розмовляють люди, але не може. Тоді повертається і дивиться туди, де вже далеко ледві маячить низка оленів з саньми, і стоїть нерухомо. Болюча струна протягається й між його звіричим серцем і тією чорною біжучою смужкою, що вже допливає до синьої мли й починає потопати в її.

Потопла.

— Ходім назад.

Важко вставать... Гидкий кашель накинувся раптом, мов злий собака, і душе за горло, не дає дихнути.

— А, прок...лятий! Коли вже тебе здихаюсь!..

Темний клубок підкочується до горла...

— А - ах!

На сніг падають червоні плями. Чекал здивовано дивиться на їх і стриже вухами...

— Івасю, що ж це таке?!..

— Нічого... нічого... Вже легче. Уже минулось... На цей раз...

— Не розмовляй... не розмовляй!.. Це тобі шкодить.

Бліда дитька усмішка загоряється на посинілому обличчі, а очі блищать, як у раненого в серце оленя.

— Ти... думаєш?...

Був день, і була ніч. Тяглась ціла низка днів і ночей. І всі вони були схожі на єдину вічну, безкраю ніч.

Горів і чадів каганець, і в юрті тепер уже було не двоє, а троє. Був гість, таємний, невидимий, але давно жданий. Він сидів і ждав того, що було повинно бути й надходило помалу, спокволу.

— Ах, скоріше б... Дихати... нема чим... Двері...

Двері одчинились і в юрту вкупі з холодною парою увійшла дзвінка морозна ніч. Далеко десь майнула золотою слезою зірка.

Зуби цокотіли і все тіло тремтіло, а огонь у каганці стурбовано кидався туди й сюди, збіраючись зірватись з гнота й полетіти.

— Холодно... зачини... Прости, вже не довго мучитиму...

— Що ти кажеш? Навіщо таке казати? Ось надійде весна і ти одужаєш.

Блискучі очі раненого на смерть глянули з ліжка і засміялись.

— Дякую долі, що в мене в сей час єсть така нянька.. що вона потішає мене казками.

Але як важко умирати!.. Я оце умираю... Я знаю.

Очі погасли і з їх глянула далека-далека, як завмираюча пісня, печаль.

— А все таки жалко сонця, тепла... жалко дитинства. А найбільше жалко, пам'ятаеш, я казав... тоді вночі... великих, прекрасних ідей, цвіту людського духу.

— Що ж, ідеї не умруть, вічно житимуть.

— Ти думаєш?...

Мовчання було відповіддю на запитання. І в юрті й за юртою—скрізь стояла ніч, тиха й сторожка.

Очі заплющились, а дихання стало важке й нерівне.

Невидимий гість сидів і ждав хвилини, коли зручніше перетяти нитку життя—тонку, блискучу павутинку...

Небо сміялось сухо й зловістно непевними огнями. Пітьма залягла навкруги й чутливо назирала за ними, а вони йшли і йшли, скоро й зтурбовано, мов за ними хто гнався, по білому полю. Ішли, зупинялись, мов не знаючи, куди йти, і знов ішли, трохи не бігли. Юрти zostались далеко позаду, а попереду з густої, холодної мли несподівано вирнули невеличкі деревця.

Дві чорні плями — велика й мала — попрямували туди, де чорніли обриси дерев. Прийшли і зупинились. Мов зразу втратили мету. Мов разом отямивсь.

Було холодно і страшно. З тундри по вітру доносився якийсь неясний гомін, мов там далеко зібралась у ліску якась ватага і радилась про щось. Присадкуваті, клишоногі люди, з прорізними осокою очима, на когось нахвалялись і грозились комусь і здавалось, що вони то наближаються, то одходять кудись далі.

Гостра думка пронизала гарячий мозок.

— Чуєш? І вони проти нас!... Та нехай... нехай!.. Але як важко, як важко!..

Упав на сніг, мов підбитий. Підвівся...

Сів, згорнув на колінях руки, поклав на їх голову й зачляк. Сидів нерухомо, мов кам'яний, і нічого не думав. Хотів тільки спокою, спокою й забуття.

Але його не було. Не могло бути.

В уяві дражливо малювались мертві розплющені очі, безсилі похолоділі руки й розкриті німі уста...

Тільки що був живий... Тільки що існував і вже його немає!

Там, у юрті, лежить труп — страшний і чужий, а його — близького, рідного, з ніжною, намученою душею — його нема!... І не буде.

Навкруги тільки пустиня.

Холодна, мертва пустиня...

— І він, друг його, товариш, сам утік од його... Бо що ж робить?.. Що робить?...

І знесилля, й жах холодом обгорнули його всього і зтисли до болю, і він заривав сухо, без сліз, тільки самими згукками, короткими й гострими, мов ножі. Самим криком...

Він здригався від ридання, а пара очей стурбовано стежила за ним і мов розуміла його горе. І собака терся коло його і вищав.

Він підвів з зусиллям голову.

— А, це ти, Чекале?... Ти думаєш, що я плачу? Ні, я так... я та-ак... сліз немає... усі забра-ала тундра...

Він плакав і тремтів усім тілом, мов з холоду.

Чекал вищав, і лизав йому руки й обличчя, і мов хотів сказати щось тепле і дружне.

— Ах.. Чекале, Чекале, zostались ми сиротами з тобою!.. Всім світом забуті, нікому непотрібні!.. А ми, Чекале, життя своє ладні були віддати за щастя братів своїх... І ось бачиш? Бачиш, собако вірний, що з нами? Ти не бачив, який тепер Івась?... Га? Ти не бачив?... Так подивися... я покажу... бо більше нікому... нікому!... Тобі, собаці, покажу!!!

Останні слова мов разом распечатали криницю сліз і вони, що до того таїлись десь далеко, глибоко, стиснуті одчаєм відчуження, нашли собі вихід і покотились з очей, гарячі й невцинні.

МИКОЛА ЧЕРНЯВСЬКИЙ.

— Я покажу... Ти побачиш! Ти поба-ачиш!...

Чекал вищав жалібно й тихо, лизав його обличча теплим териким язиком і злизував сльози.

Вітер гудів у тундрі, а небо зловісно сміялось далекими, сухими огнями.

Огнецвіт.

(В ніч під Купала).

Я гадаю, чи не вдасться
В темну нічку під Купала
Здбать в лісі квітку щастя,
Що надовго десь пропала.
В зімових оранжереях
І в степах квітчастих влітку,
І в колючках, і в пиреях
Я давно шукав ту квітку.
На воді й на сучодолі
Я об ній невпинно мріяв...
Та квіток людської долі
Бог по вітру не розвіяв.
Іх нема в вінках весільних
І в гірляндах погребальних,
Бо вони з-за дум свавільних
Не ростуть в місцях загальних.
Щоб не мірялася доля
Тільки справами людськими,
Іх не сіє Вічна Воля
Разом з травами пустими.
Під Купала ж кожним літом
Опівнічної години
Сяє в лісі огнецвітом
Тая квітка край долини.

ГРИЦЬКО ЧУПРИНКА.

Я піду, узнаю щастя,
Незплямоване журбою...
Гей, чи вдасться, чи не вдасться,
Квітку, здибатись з тобою?

Кладовище.

I.

Я стою на кладовищі.
Вечір. Сонце нижче й нижче.

Золотить горби й хрести
Блиск останнього проміння,
Наче хоче провести
Світ в довічне царство тління.
Смутком знівечених сил
Чуле серце обгорнулось,
Мов з осунутих могил
Давне горе повернулось.

Вечір. Сонце нижче й нижче.
Жахом віє з кладовища.

II.

Десь далеко на селі
Залунали ніжні співи
І новітра в сонній млі
Понесло живі мотиви.
Там живуть такі, як я,
Там не знають смутку й жаху,
Там кипить в борні життя,
Повне вільного розмаху!

Гей, туди!.. А об мерцях
Ми не будем сумувати,
Поки есть огонь в серцях,
Будем жити і співати!

Вечір. Співи ближче й ближче.
Зникло в п'яті кладовище.

Чари ночі.

Лийтеся, спомини, в душу зомлілу,
Щастям навіки забуту...
В ніч таку місячну, в ніч таку білу
Вперше пила я отруту.

Вперше захоплена чаром могутнім,
В серці почула я силу,
Вперше замарила щастям майбутнім
В ніч таку зоряну, білу.

Викличте ж, спомини, давні, вабливі
Юного щастя примари,
Чари отруєні, чари зрадливі,
Але ж найкращі чари.

Хай воскресу я хоч мить перебіжну,
З срібної білої ночі!
Все ж я сховала в ту ніченьку ніжну,
Всі свої мрії дівочі!...

Знов мене давньому щастю в обійми
Кидає споминів сила.
Нічко! Так на ж, мою душеньку вийми,
Ту, що колись отруїла.

Смуток ночі.

I.

Здається, я крикну з душевного болю
І сон опівнічний навколо збуджу!..
Охоплений міцно нудьгою - журбою,
Один по кімнаті хожу я, й хожу.
Я більше не маю душевної змоги
Терпіти страждання отут в самоті,
Та нізвідкіль ждати мені запомоги
І нікого звати в пічній темноті.

II.

Я боюся серед ночі
Нерозгадних таємниць,
Що зтуляють людям очі,
Омертвляючи їх міць.
Темно, тихо і тужливо...
Тиші ж я не збережу!
Ще хвилина — і жахливо
Ніч я криком розбуджу!...

Дума осіння.

Не вітром свавільним, радісно - буйним,
Не оживляючим шумом,—
Осінь новіяла духом отруйним,
Осінь повіяла сумом.

Сумно поблідли малюнки природні,
Твори натхненної флори.

В добу осінню серцю скорботні
Ніжних красот первотвори.

Тяжко на серці і в погляді темно;
Розум життя провіряє,—
Знать, нам весна віщувала даремно,
Що красаота не вмирає.

Розум холодний під фльором тумана
Истину всю обнімає:
Наше відродження — втішна омана
Нас вже частини немає.

Смереки.

Хр—і А—й.

В небосхил задивившись далекий,
Де задумливо зорі горять,
Дві високі гільчасті смереки
Край заснулого саду стоять.

Місяць тіні од їх одганяє,
Осрібляючи віти рясні,—
Пітьма ж тільки внизу покриває
Ті куці, що схиляються в сні.

І бузок, і пахущі троянди
Похилили верхівья на діл,
Але горді смереки - гіганти
Простяглися гіллям в небосхил;

Мов ховають жагу таємничу,
Коли спить безпробудно весь мир,

В боротьбі з непрозорою ніччю
Дотягтися до сяєва зір...

Але ж ранком, як сонце пестливо
Оживляє рослини навкруг,
Вони дивляться гордо-зважливо
На квітки, на садок і на луг.

І хоч цвіту не мають смереки,
Та не хилять верхівья на діл,
А в морози некучі і в спеки
Простягають гілля в небосхил.

Сміх ночі.

Зорі в небі темносинім
Променисто миготять;
Тихо тіні на долині
Колихаються, тремтять..
Сон, як материна ласка,
Обхонив бентежний мир
І нічна чудова казка
Розлилася в сяйві зір.
Мир спокійний, мир заснулий,
Геній Ночі береже...
Де ж він тихий, де він чулий
Нашу долю стереже?
Де, в яких надземних хмарах
Він сховав її ключі,
І чого ми в світлих чарах
Тихо ходим плачучи?...
Місяць блиском ніжно-мрійним
Золотить твою косу
І на личку безнадійнім

Робить яхонтом сльозу.
Робить яхонтом огнистим
Квінт - есенцію страждань,
Та не збудить променистим
Блиском давніх почувань.
То нас труїть, то нас давить
Смуток давніх юних снів...
Хай же нічча ім одправить
Спомин усміхом огнів.
Місяць промінем огнисто
Золотить твою косу
І на личку фантастично
Робить яхонтом сльозу.

Дивний ткач.

Ткач він був чудовий: з прадіда ще, з діда в їх тісній долині всі кохались в ткацтві і старі, й підлітки.

Тільки-ж вироб гарний, праця певсипуща все були не дужі виробить таку дивну тканину, щоб покрила край свій од біди та злиднів, випрясти таку міцну мотузку, щоб зо-дна неволі витягти свій нарід.

І задумавсь тяжко ткачик молоденький та й пішов шукати по світах усюди доброї поради, певної науки. Ходячи по світу, клопотом прибитий, а проте-ж і сяйвом віри оповитий, він надібав діда, сивого-старого, що аж мохом вкрився, у дугу зігнувся.

Не вмирав дідусь той, хоч і нудив світом, бо судила доля, що умре тоді лиш, коли край питимий він побачить вільним, дужим та щасливим.

Дід лиш оком скинув, навіть не питався, а сказав ткачеві, наче в-око встріляв:—ти шукаєш дива не-аби-якого! Знайдеш сину, спосіб — неба ти досягнеш, а не знайдеш, страшиш — сам загинеш марно, ще й обдуриш інших і не-слава вкриє голову юнацьку.

Вік свій плазувати та землі держатись, не твоя то доля, не талан твій, сину: хто розкрив обійми людові цілому, той на власне щастя кванитись не сміє—пам'ятай це, синку!

А тобі в полекість, в щирю допомогу дам я дивні чари, дивні принади: ось тобі клубочок, певний поведатарь, ось тоненька гілка з раю-деревини.

За клубочком слідом по світах ти підеш, знадібок знайдеш сам для тонкої пряжі, гілочкою сам-же випрядеш ту пряжу, оснуєш основу, витчеш дивний килим.

Хто на килим стане — лихо все забуде, щастям опанує, жити вічно буде.

Пряжа-ж та повинна бути незвичайна: не льняна, вовняна, навіть не шовкова, а тонка-легенька, наче павутинка, а міцна-пружиста, як дроти сталеві, а блискуча-біла, як сніги на горах, а незмінна-щира, як те щире золото, коштовна над всякі перли-самопвіти. Витчеш дивний килим,— ще-бо не по всьому: килим завершити спільника ще треба.

Високо на горах на хибкому троні дивна чарівниця часу дожидає, в загадку сповита, мрією окрита, про твоє завдання зроду не чувала, лиц в мінливих мріях образ твій вбачала.

Сплять закриті очі і уста німіють, згорнені нерушно творчі рученята, приросла до трону, що не може й встати.

Той її лиш збудить, перед ким, як сонце, житьове завдання ясно променіє, той надасть їй силу, введе із млости, хто її таємну, щиро покохає.

Не цілуй лиш, сину, доти чарівниці, поки не ступила на твій килим дивний, поки не звязала в торочки основу, поки не скінчила напис галтувати, то надати має силу чудодійну.

Оттоді вже килим візьме повну силу: хто його торкнеться—збудеться недолі, зникнуть злидні, туга і страхи, і болі, і куди майне лиш дивная тканина, там настане тиша, добрая година: мов душа єдина, люд там в гурт збереться і по всій країні щастя розіллється.

Так сказав старенький та й не знає, де дівся, в серці молодому запалив огнище.

Ширяться-палає серденько думками, а думки тріпочуть вільними крилами і несуть по світі майстра молодого до людей, до праці до завдання свого.

ДНІПРОВА ЧАЙКА.

Провідний клубочок котиться невпинно, очі молодії зорять за клубочком, руки невсипущі все перебірають, знадібку для пряжі доброго шукають.

Ні, не досить ніжні ниточки шовкові! не такі пружисті дротики сталеві, не такі, як треба, перли-самоцвіти!

— Що ж тобі ще треба?—дивувались люди.

Зажурився майстер, тяжко зажурився: мандрував він довго і кінця не бачив, а мета далеко-навіть ще й не мріє...

То надія — віра, то одчай — зневіра в серці чергу держать, душу роздирають.

І не сила стало мовчки все терпіти: вщерть душа сповнилась, закипіла співом, через край побігли голосні ридання, туга простяглася довгими нитками, шумом зашуміли скарги та зітхання. Мов разки намиста, перлів-діамантів, заискріла пісня дивними словами. І летючи вгору пісня щпросердна тоншала та тихла, наче, павутинка...

Тихо коливалась нитка невидима...

— Стій ти, пряже дивна! — крикнув ткач зненацька, ту мінливу нитку зручно ухопивши. Начепив на гілку, закрутив, пустив лиш — і пішло стрибати жваве веретенце.

І довідався майстер, що не шовк, не вовна, не кришталь та злото, а оця лиш пряжа піде на тканину.

І пішов по світу він творити диво: тільки випрядалась нитка попередня — підіймав угору дивне веретенце і йому назустріч із халуп, з будинків, із тюрми, із храму, з сел, з лісів, з-над моря — плинули новії, випрядались зручно у коштовну пряжу.

А клубок котився, тихо розвивався, поки докотився, до гори крутої.

А в горах високо, на хибкому троні, дивная красуня вже в тумані мріла.

Кручі, та безодні, та слизьке каміння, і грозу, й морозн все подужав майстер.

Оснував основу на самотніх горах і заклав поткання
всьогосвітнє.

Тчеться пишний килим, вплива з варстату, а нитки
поткання знов назустріч плинуть та лягають влучно під
рукою майстра.

За нитками слідом очі всього миру задивились вгору
повнії надії.

А вгорі на троні, мов лілея біла, у дрімоті панна го-
лову схилила. Чорні, наче північ, кучері шовкові обля-
гають личко біло-мармурове, спущені додолу очі не мор-
гають, лиш чуття часами заворушить вії, у бровах шовко-
вих скупчилися думи, а уста рожеві мовчки розмовляють.

І не втерпів майстер:

— Загадко царівно, пробудись, прочнися! Усміхнись
привітно, стиха обізвися!

Легідно торкнися білими руками, дай кінець роботі,
заверши цей вироб! Визволь край питимий з лиха вікового!
занеси до раю хвалебника твого!

Іздрігнулись вії, оченьки розкрились, брови розійшли-
ся, щочки рум'яніють, на устах рожевих усміх розсвітає.

І уцав в нестямі майстер перед нею, і не дав їй руч-
ки білої трудити.

— Сам — сказав, — докончу! все зроблю за тебе!
Лиш ступи на килим та й полинем в небо!

Звивсь чудовий килим, вчувши міцні чари, і поніс
коханців геть з землі за хмари.

Незліченні очі, повнії надії, стежили даремне їхньо-
го вертання...

Килим коливався, килим хвилювався, в забутті ко-
ханці вже не помічали, що тонке поткання, незавите в
кінцях, знай-сотає вітер, що міцна основа плутає й чепляє
зорі по дорозі.

І забули гадку, що пора почати напис чудодійний
щиро гантувати.

Глянули круг себе: ні ниток, ні голки, й жадного начиння — як рятунок дати?

— Байдуже! — сказала: — не журись, коханий! Ми з тобою, серце, й без того щасливі!

Палко пригорнула, солодко цілує... і забув коханець, все забув на світі!..

Охнув грім сердитий, розколовши небо, блискавка огненим враз мечем махнула.

Спопеліла, зникла, розпливлася димом молода пара і не знать де ділась.

Розсотався килим, падає шматками, ніжним павутинням носиться по світу, грає, мов веселка, міниться, зникає.

А вишу даремне темний люд чекає, чи поверне з раю майстер молоденький? чи знесе одраду в темнії провалля? чи підійме вгору тих, хто дав для його коштовне поткання, пряжу з свого серця?..

Снище.

„Буває сон, буває й сниться! Сон—то пусте, розвіється од сонця, а сниться — річ тяжка, то віще щось“.

З мудрости старосвітських людей.

Сон мені дивний приснився: крила у мене зросли — дужі, широкі крила.

В небо високе збиралась летіти, силу свою попитати, вільної волі зазнати, з розуму й волі вінець утворити — найкращого людського щастя вінець.

Та в ту ж хвилину, коли переповнилось вщерть моє серце могутнім отим предчуттям, — враз щось страшне, невідоме на його злягло, придавило, неначе морозом скувало.

Летіти! летіти! тікати мерщій од важкої мари! у мене ж бо крила, могутні, бістрії крила!

Силкуюся їх розгорнути... розпростую... стріую... міцно махаю — із крил підіймається густою хмарою міль...

Даремне махаю я крилами: пір'я летить, обголяються, падають крила, міль же беззвучно тріпоче - тріпоче своїми крильцями, мигтить мені в очі глузливо.

Я скрикнути хочу — страшенно, роспачливо, грізно, щоб криком весь світ розбудити і тую мару залякати, з горла мого не виходить і жадного звука.

Я в роспачі горло своє роздираю, я бачити хочу, де голос мій дівся — і там, замість струн голосних, намагаю щось невідоме: біле, м'яке та глухе, наче вовна.

Закладую руки у виразку глибше, щоб разом і серпе достати та — враз прокидаюсь.

Так! Богові дяка, то був тільки сон! Той сон навісний росте, наче піна... а щож на душі оттак важко?

Померкла за вікнами місяшна ніч, кругом роспливля і стеля, і стіни, знайоме життя провалилось кудись, з німого страшного провалля дихає холодом мертвим питання: для чого жилось?...

Силкуюся знову заснути, мару ту страшну задурити... ні, годі! дарма! До повної пам'яті тільки дохожу, і бачу, що дійсність ще важча од сону і навіть не знаєш, чи матимеш змогу подякувати в тую хвилину, коли неминучая смерть тебе збудить од сніща земного життя.

З циклю: „Cordis Calendarium“.

Жовтень.

Як загориться, закипить
Червоним гартом сонний гай—

Піди від лоно сумних віт
І тихим серцем нагадай:
І пісню ту, що пролунала,
І ту струну, що не дограла,
І муки дум, які ти знав,
І час, і мить, як ти ридав.

І стане світ надземних шат
Лани посохлії встилать
Убрусом сумно - золотим.

Ти небесам вклонись німим:
За те, що погляд твій манили,
За те, що серце отруїли,
Що занесли його не раз
Туди, де жде нас інший час.

І вгасне світ в небесній млі—
Ти уклонись сирій землі:

За дні, за ночі, що минули,
За думи, що на-вік заснули,
За чари, що не встиг допить,
За сни, що більше не збудить...

Листопад.

Не йди доріжкою, що вчора ти ходила,
Тенер там сумно так і квіт уже нема.
Морозом вдосвіта сьогодні їх побило,
І ласка ім твоя тепер уже дарма!

І в степ ти не виходь: там хмара сльози сіє—
Осінні, тяжкії, і ім кінця не чуть:
Стерня туманами холодними синіє
І в даль далекою шляхи твої не звуть.

В діброві ж темній тій, що, знявшись ошівночі,
Весною ясною любила ти ходить—
Там вітер сохлий лист зірвать останній хоче,
І галич чорная одна між віт сидить.

Замість краси небес — нудьга і сум могили,
Сльзьми невітшними заливсь твій рідний гай,
Куди б ти не пішла, кого б ти не зустріла—
Над всім і скрізь одно: прощай, прощай, прощай...

Травень.

Красується земля, бажанням серце б'ється,
І квіти, і вінки, і пісня щастя льється,
І обрій ясними зірницями горить,
І небо барвами весняними кипить.

А ти!.. Навіщо ти уста свої замкнула,
Чом досі вів ти своїх не підняла,
Чому головоньки вінком не повила,
Чи ти гайнуючи про ясний день забула,
Чи в тяжках снах своїх ти досвіту не вчула,
Чи вчаділа од квіт, чи серце продала?...

Коли б у тяжких снах своїх
Ти досвіту не вчула —
Мій сум, мій жаль, моя нудьга
З тобою б враз заснули.

Коли б ти серце продала—
Ти б струн моїх не звала,
Душі б моєї не взяла,
І сліз моїх не знала.

Коли б ти вчаділа од квіт—
Красу б земну я кинув,
І на устах твоїх німих
В вінках отрути згинув...

Спи ж, голубко, поки ланом
Чайка не літає,
Поки сурма за майданом
Ранком не заграє.

Я ж тим часом в твоїм полі
Буду квіт шукати,
Як устанеш — тобі чоло
Буде чим убрати.

Я ж тим часом роси збити
Полечу гаями,
Як устанеш — будеш пити
Яснями устами.

До світ-зорі я полину,
З зорею врибуду,
І найкращую перлину
Положу на груди.

Розстелю я перед ліжком
Килим з оксаміту,

І обсяплю твої ніжки
Пишним самоцвітом.

Буде ретязь золота
Стан твій повивати—
Як царівна молодая
Будеш ти лежати.

Встане досвіт — стрепенешся,
Вдарить сонце — збуде;
Встанеш, глянеш, усміхнешся—
Мене вже не буде...

Z motywów jesiennych.

Wiatr szłocha i zawodzi...
Smutek zapada na cień, co się rodzi
W smugach drgającej księżycy poświaty,
Na rozelkane przed skonaniem kwiaty...
Jesień w świat płynie na złocistej łodzi
A wicher łka, zawodzi...

A wicher jęczy, płacze...
Jesień się błąka i swe sny tułacze
W ciszy wieczornej upina gwiazdami,
Z załamanemi rozpaczą rękami,
Idzie, jak biedne pachole żebracze,
A wicher jęczy, płacze...

Wiatr szarpie się i targa
Cicha jesieni zapłakanej skarga
Szumi po liściach opadłych na błoto,
Tęskniąc za słońca promienną pieśczęcią,
A wiatr porywa je, ciska i szarga,
Ostatnia kona skarga...

A wiatr się rwie i miota.
Błąka się za nim jesienna tęsknota,
I na stargane struny swojej harfy
Czarnej żaloby nawiązuje szarfy
Pośród jesiennego czerwieni i złota
Wiatr targa się, i miota...

Sonetów cztery:

Pannie Irenie D.

1. Wiosna.

Białą kwietną rozsunułaś posłanie dziewicze,
Dla mej duszy posłanie rozsunułaś wzorzyste.
Leżąc w trawie spozieram na niebo, lub liczę
Kraśnych jagód owoce dojrzałe, soczyste...

Nademną traw splełanych zielonawe bicze,
I niebo zwierciadlane, bezobłoczne, czyste —
W niem się moje wesołe przegląda oblicze...
Bory grają dalekie, swe pieśni wieczyste —

Lecz czuję, że gdy spłynie wieczorna godzina,
Szara płachtą pokryje me dziewicze leże,
Gdzieś ode wsi sen spłoszy swym śpiewem dziewczyna,

A na czoło spalone wionie tchnienie świeże —
Czuję, jak w mojej duszy budzić się poczyna,
W dzień uspione przez ciebie, pięciogłowe zwierzę...

2. Lato.

U podnóża wrosłego w głąb' mogilną krzyża
Siedzę — wsłuchany w poszum, cichy poszum zboża;
Patrzę, jak się powoli tarcza słońca zniża,
Jak płyną zbożne fale kłosistego moża...

Widzę miedz dziwne sploty, co wiodą w bezdroża,
Nieraz tam już myśl moja zbłąkała się chyża...

Czekam. Dziś ma się spełnić tajemnica łoża,
Ta ostatnia z tajemnic... Godzina się zbliża...

Przeczuwam cały przepych dojrzałego płodu:
Pod ciężarem się ugną urodzajne drzewa —
Przeczuwam całą rozkosz w owocach ogrodu,

Przeczuwam jak się szczęściem złoty łan rozśpiewa,
Widzę całą cudowność tej chwili porodu
— Lecz dusza moja tęskni, moja dusza — Ewa.

3. Jesień.

Przez las smutny i szary idę szukać słońca.
— Na mą duszę ciemności opadły ogromne...
Liście w dole szeleszczą -- drodze niema końca—
Przecie znałem ją kiedyś, dziś już jej nie pomnę...

Przed sobą na wywiady myśl posłałem—gońca,
Aby mi rozświeciła ciemności niezłomne —
Napróżno. Serce bije — jedyny obrońca
W tym lesie... Trwoga goni... O! serce bezdomne!

Lecz smutny idę dalej, chociaż deszcz mię praży,
A kształt lęku przybiera na się każda sosna,
Choć śmierć czai się w zmroczu leśnych wirydarzy —

Wierzę ślepo, że jednak przyjdzie wieść radosna,
I że w dali przedemną słońce się rozjarzy!
— A gdy ja go nie zgonię — to mnie zgoni Wiosna.

4. Zima.

Zasnąłaś moja duszo na długie miesiące,
A przeto mi kazałaś liczyć dnie, wieczory —
Co się wloką boleśnie, a bardziej w rozłace...
Cierpliwie czekam na Cię, czekam nuda chory.

Dziś widziałem na śniegim ubielonej łące
Wyraźne ślady stóp Twych... może mojej zmory...
Duszo? Czy przeszłaś tędy? — Snie sady kwitnące,
Oblęd białych jaśminów, zorane ugory...

Ty spisz duszo wciąż jeszcze? — pali mię tęsknota.
A dziś w okno me wpadły pierwsze słońca smugi,
Że ma izba rozbłysła, gdyby jasna grota...

— Zbudź się duszo! — jesienne nie wrócą szarugi —

— Zbudź się duszo! — już deszczem nam nie załka

[słota —

A ten wieczór zimowy — przedługi, przedługi —

Jej dzień.

Iza ma lat siedemnaście i blond włosy.

Ma też oczy szafirowe, o stalowym odbłyску, w ciemnej, głębokiej oprawie.

Iza spędza wakacje w domu rodzicielskim i nudzi się haniebnie.

Siedzi w swoim małym pokoiku, na wyplatanem krześle przy biurku i przerzuca stopy pocztówek. Chwilami przerywa zajęcie, podnosi swe szafirowe o stalowym odbłyску oczy i spogląda ze znudzeniem na pełne kity bżów i czeremchy, które ciekawie wglądają przez okno.

Okno jest otwarte, a przez nie wpływa odużający zapach kwiatów.

Iza się zamyśla.

Wiosna w całej pełni.

To dziwne. Iza dawniej lubiła wiosnę. Pamięta, gdy była jeszcze podlotkiem (obecnie Iza nosi już długie sukienki) — pamięta z jaką radością wracała po długiej zimie spędzonej w pensjonacie do Brzezinię, gdzie sad cały

w kwietnym puchu wiśni i jabłoni tonął, gdzie wonne grzędę tulipanów i narcyzów nęciły oko, odwykłe od takiego przepychu barw. Iza pamięta, owe wielkie bukiety, które własnoręcznie układała, pamięta z jaką rozkoszą wtulała twarz w pieszczotliwe lubieżnie kielichy kwiatów, co wydawały intensywniejszą niż zwykle woń, w przeczuciu bliżkiego zamarcia.

Iza kochała się w kwiatach.

Kochała się w słońcu —

W porankach sperlonych rosą —

Zresztą było to tak właściwe jej naturze.

Dla czego obecna wiosna była tak inną od poprzednich? Zapachu kwiatów Iza teraz nie znosi, gdyż przyprawia ją on o silny ból głowy. Światło i blaski słoneczne męczą jej oczy. Całymi dniami, Iza siedzi w swym pokoiku, zasłania okno roletą i oddaje się cichym stanom zupełnego spokoju. Przed wieczorem jedynie, otwiera okno i rozpoczyna po raz niewiadomo który — przerzucać stosy pocztówek, otrzymanych niegdyś od przyjaciółek i koleżanek z pensji. Czyni to, nie zastanawiając się zbyt nad swem zajęciem.

Iza się nudzi, jak sama sobie zdaje z tego sprawę.

Dom w Brzeźnicach, zgromadzał co wakacji — grono młodzieży. Tańczono, bawiono się, odbywały się wspólne spacerunki i wycieczki. I obecnie Brzeźnice rozbrzmiewają śmiechem i gwarem. Iza jednak udziału w tem nie bierze. Nie dla tego, aby rozmyślnie stroniła od towarzystwa, nie, lecz Ize to nudzi.

Iza tęskni. Za czem, z tego sobie sprawy zdać nie może. Nie stara się o to.

Dziś sobota. Ah tak! Jest to dzień, w którym do Brzeźnic zjeżdża stały konkurent Izy — pan Jan. Już w jarku, za wsią odzywa się posępny bełkot bałagulskich dzwonek, odgłos się zbliża, wreszcie w bramie ukazuje się biała łysinka lejcowego z prawej strony i pod ganek, z trzaskiem bata, wtacza się wysoki, żółty, elegancki brek.

Tak jest co sobota.

Jest to dzień, w którym Izę zmuszają do opuszczenia jej pokoiku.

Pan Jan, tęgi blondyn o niskim czole kretyna, a o karku bawoła, jak zwykle wita Izę czułym, bezmyślnym uśmiechem i niesmiało wręcza jej bukiet z czerwonych goździków (ma w domu oranżerję). Iza przyjmuje kwiaty, aby natychmiast je odłożyć, tak ją drażni ostra woń, którą wydają.

I zaczyna się rozmowa.

Taka niewyszukana, banalna rozmowa o niczem.

Potem kolacja, sakramentalna sješta w salonie (co najmniej kwadrans, aby dowieść, że się czytało zasady *savoir vivre*'u) i bałagulskie dzwonki zawodzą beznadziejnie za wsią, w jarku... Po chwili wszystko cichnie, a Iza zmęczona i znudzona udaje się do swego pokoiku.

Tak jest co sobota.

W inne dni pan Jan nie zjawia się wcale twierdząc, że to go odrywa od gospodarskich czynności, i że dobry gospodarz tylko przed świętem, po „obroku“, może myśleć o czemś, co jest po za oborą, stajnią, żywym i martwym inwentarzem.

Takie zasady głosi pan Jan.

Iza zaś jest poniekąd rada, że te wizyty odbywają się tylko raz na tydzień.

Zresztą, Iza nawet dość lubi pana Jana. W gruncie to jest poczciwy człowiek, przyczem gospodarny. Nie orzeł, to prawda, ale czasami bywa tak pocieszny z tą swoją wiecznie usmiechniętą twarzą. Mama Izy twierdzi, że pan Jan jest przystojny. Iza się poniekąd na to zgadza. Wogóle Iza się we wszystkim zgadza z mamą.

Brat Izy, Władek, który jest obecnie w ósmej gimnazjalnej tłunaczył Izie z miną poważną, że chciałby pana Jana mieć za szwagra.

— Nie bądź głupia—przecie znalazł się ktoś, co cię chce wziąć, a ty grymasy stroisz. Przyczem on ma bardzo ładne konie. — To był największy argument.

Zresztą to już prawie zdecydowane. Dziś właśnie pan Jan ma przyjechać z oficjalną prośbą o rękę Izy. Iza w domu udaje jakby o niczem nie wiedziała, a tu jak na złość wszyscy się jej osobą zajmują. Dziś przy obiedzie — czuła jak wszystkich oczy ciągle zwracały się w jej stronę.

Mama z takim rozczuleniem wpatrywała się w swoją jedynaczkę. Mama taka dobra, tak myśli ciągle o swej córeczce.

Tylko nauczyciel Władka, pan Jerzy, wcale nie spozierał w stronę Izy.

Zresztą pan Jerzy taki dziwny. On nigdy nie patrzy na nią. Zawsze zajęty swemi myślami. Taki poważny...

W pierwszych dniach jego pobytu Izę drażniła ta obojętność względem niej. Starala się wszelkimi sposobami zwrócić na siebie jego uwagę, Nic nie pomogło. Iza dała spokój.

Teraz już Iza przyzwyczała się do tego.

Nie rozmawia z nim prawie nigdy, ale gdy on jest w pobliżu, czuje się nieco skrepowaną.

Tylko zeszłej soboty. Było trochę więcej osób. Jak zwykle pan Jan. Ktoś z młodych zaproponował tańce. Iza była w dobrym humorze, z radością przyjęła projekt. Ktoś usiadł do fortepianu. Iza tańczyła wiele... Pan Jan, który jest nietańczący, razsiadł się w fotelu i z tym swoim wiecznym, bezmyślnym uśmiechem przyglądał się Izie.

Drugą osobą nietańczącą był pan Jerzy. Nie tańczył choć Iza wiedziała, że umie i lubi taniec. Stał w drzwiach otwartych prowadzących do ogrodu, cały skryty w cieniu i tak jakoś dziwnie patrzył.

Gdy Iza po jakimś tańcu usiadła, — pan Jerzy podszedł poważnie ku niej i poprosił do walca.

Iza odmówiła.

— Taka jestem zmęczona — tłumaczyła się.

Było to jakby cięcie spitzrutą przez twarz.

Jakby uderzenie obuchem między oczy.

Iza widziała, jak pan Jerzy skłonił się lekko jak mu oczy błysły niby Izą, jak wreszcie zwrócił się na miejscu i spokojnie wyszedł na ogród.

A przeto Iza w tej chwili poczuła dziką radość.

Była to zemsta za okazywaną obojętność.

Wkrótce zabawa się urwała. Pan Jan odjechał, zapewniając, że niezawodnie stawi się w następną sobotę, przy czem dobroduszenie dodał, że będzie to dla niego ważny dzień.

Iza zamiast pójść jak zwykle do swego pokoiku, zapragnęła przejść się po ogrodzie.

Coś ją ciągnęło w stronę starej lipowej alei, położonej na samym krańcu ogrodu, zwanej powszechnie w Brzezińcach „aleją miłości“.

Iza poczuła cały niesmak swego zachowania się względem pana Jerzego. Wiedziała, że wyrządziła mu ogromną przykrość.

W pewnej chwili, w gęstym mroku nocy bezgwiazdnej Iza ujrzała męzką sylwetkę. Poznała pana Jerzego. Odruchowo chciała się cofnąć — ale rozmyśliła się, podeszła ku niemu i cichym, miękkim głosem wyszeptiała:

— Przepraszam...

Jak się stało, że przez chwilę Iza zoczyła się w objęciu mocnych ramion, a na ustach uczuła żar skwarny przedłużonego pocałunku — Iza nie pamięta. Wogóle Iza niechce pamiętać o tem, co zaszło owego wieczora. Jak przez mgłę tylko uświadamia sobie jego smutne, niepojęte, szeptem mówione słowa:

— Iza! nie sprzedawaj się!

— Nie zaprzepaszczaj duszy swojej!

To było zeszłej soboty.

Od tego dnia wszystko szło dawnym trybem,

Pan Jerzy jak zwykle uwagi na Izę nie zwracał. Iza ani słowem do niego nie odczuwała się,

.

W jarku, za wsią, dają się słyszeć jęklliwe tony bałagulskich dzwonek.

Iza wrywa się swym myślom.

Dzwonki jęczą przeciągle —

Zawodzą boleśnie —

Jakże dziwnie dziś dzwięczą —

Tak smutnie i żałobnie —

Jak by się nad kimś wieko trumny zamykało.

Jakby jęk skazanego na śmierć —

Jak gdyby zgrzyt zasuwanym rygli do ciemnicy więziennej —

Tak smutnie i żałobnie —

Coraz bliżej, bliżej...

Iza wstaje — wygląda przez okno —

W bramie ukazuje się biała łysinka lejcowego z prawej strony —

Останні.

Надходив тихий, тихий весняний вечір коли віття ані ворухнеться. Небо було сиве, земля після недавнього дощу, мокра і слизька, а на наполовину безлистному гіллі блищали дощові краплі.

Навкруг школи, що стояла на одшибі біля села, купилось дерево, аж торкаючи стіни та стріху. Були то тополі високі і гінки й молоді гільчасті клени. Клени з своїм широким, пожовклим листям горіли мов золото, здавалось, навіть, що од їх ішло сяєво, наче вони заховали в собі трохи проміння минулих соняшних днів. На тополях листя все опадало, та опадало, тихо, поволі спускалося на землю і з ледві чутним шелестом лягало на неї великими сріблястими плямами. Упаде один і тихо який час. Потім другий спускається, третій і так без упину. Журливо...

Маруся, семилітня дочка учительки, наділа кофточку і хустку та одчинивши вікно сіла слухати, як падає листя й дивитись під те золоте дерево, де воно кидало жовтуватий одблиск схожий на соняшне світло. Сіро було навколо, тихо і самотно. Сторожиха Тетяна десь поралась на дворі та погребі, мати поїхала у город і Маруся зосталась сама.

Марусине личко таке миле, славне, чисто дитяче, було бліде і серйозне, та мало вираз якоїсь безкрайої туги і невпинної турботи. Вона не могла сидіти спокійно, а трохи що не кожную хвилину оглядалася навколо та прислухалась, бо їй все здавалося, що хтось підкрадається, хтось наближається і от-от з'явиться гидкий, страшний і крикливий. Адже завіди могли знову прийти у школу ті п'яні, що

кілька разів вже приходили і робили бешкети її матері. Вони кричали, лаялись, били кулаками та чобітьми у замкнені двері так, здавалось, що от-от одскочить замок і ті п'яні, здоровенні, страшні люди, почнуть катувати матір. Васирина Гордіївна така бліда, як віск, і сухенька, як билинка, своїми тоненькими руками пригортала до себе дочку та вмовляла її не боятись, а лице у неї було таке горде, таке суворе і разом повне такого страждання, що Маруся задихалася в сльозах не од жаху, а од жалю та любові. Кінчалися ті події завсіди досі благополучно. Сторожиха бігла на село і скликала людей, а ті виражали п'яних, що безглуздо в-одно кричали: „Подайте нам учительку, ми дамо їй знати, як бунтувати народ“.

Всі ті п'яниці завсіди були з чужих сел і ніколи не бачили Васирина Гордіївна. Ні для кого не було таємницею, що місцеві чорносотенці, на чолі, яких стояв попечитель школи, багатий глитаї, напоювали яких небудь відомих розбишак, обіщали їм ще горілки і носилили у школу робити бешкети.

Василина Гордіївна зосталась тут одна з цілого гуртка. Одні з її товаришів сиділи у тюрмі, другі були у засланні, треті сиділи без заробітку і ждали голодної смерті. Півтора року назад, коли приїхали арештовувати, начальство мало на думці забрати і Васирина Гордіївну, але побачивши її, сказало: „Ох, у нас і так досить цього добра, а ця напевне наробить нам клопоту, бо вмере десь у тюрмі, а може ще й у дорозі. Тай дитина у неї мала, а вона схоче потягти її з собою. У нас і дорослим вже місця бракує“.

Таким чином, учителька зосталася не тільки на волі, але й на посаді. Начальство забуло про неї. Але за те на ній стали зривати злобу місцеві чорносотенці та розвжатись, зневажаючи беззахистну людину. Усього було. Було кілька разів, що, коли вона їхала з города, у неї кидали камінням і стреляли з кущів, як йшла селом, їй кричали у слід погані слова і образливі прізвища. Раз, коли вона з Марусею їхала у город, за ними стали гониться два чоловіки з кіл-

ками. Навкруг був степ, а ні душі, тільки їх двоє та хлопець візниця. Але, на щастя, коняка попалась добра і вони втекли. А ще раз, коли вони сиділи увечері при засвіченій лампі, хтось шпурнув у вікно цеглину, видно, попіляючись просто у Василю Гордіївну. Маруся сиділа поруч неї. Камінь пролетів, нікого не зачепивши, але так близько од Марусиної голови, що вона чула, як сколихане швидким льотом цеглини повітря дмухнуло їй в чоло і навіть ворухнуло волосся. Після того часто, коли Маруся замислювалася, то несподівано здригувалася і скрикувала, бо їй вчувався брязкіт розбитого вікна і холодний подих повітря на її чолі.

Василина Гордіївна навіть заявила становому, але з цього нічого не вийшло, навіть попечителява компанія стала ще нахабніша. Попечитель розкошував. Мстився за те що Василина Гордіївна перешкоджала йому шахрувати у шкільних справах і за те, що вона заступалася за його наймичок, яких він обдурював. Окрім того, була воля його лихій вдачі. Наче якась хмара усяких погроз, глузувань і небезпек обгортала жінку і дитину. І тепер, дожидаючи матір, Маруся все боялась. У неї вже стало майже хроничним часте замірання і тремтіння серця і од того нерівне дихання. Василина Гордіївна вже боялась, що це може перейти у яку сердешну хворобу. Марусі стало здаватися, що мати занадто довго не вертається і що може її вже вбили... Вона уявила собі її всю зкрівавлену серед сірого степу, на холодній, мокрій землі... як тільки Марусі це привижалось, їй ставало так страшно, що вона хапалася за голову і намагалася одвести свою думку од страшної примари та думати про инше. Починала дивитися на великі сріблясті тополеві листки, що білили на пожовклій траві, і видумувати, чи не можна б зробити з їх книжечку, звязавши ниточкою хвостики. На білих сторінках можна б написати оті вірші або пісні, що иноді розказувала їй мати.

Темніло, жовтуватий одблиск під деревом ставав темнішим і зловісним, мов одблиск пожежі. Віття і стовбури

приймали якісь чудні обриси, дитині часом здавалося, що десь в глибині під гіллям висить повішений. Може при-мара одного з тих, про котрих читає мати у кожній газеті. Коли читає, то у неї лице буває таке саме, як тоді, коли за дверима шаленіли п'яні, або тоді, коли за возом гонились двоє з кілками. Вже стало сутеніти, коли приїхала Василина Гордіївна. Маруся хотіла кинутися їй назустріч, але згадала, що колошок у неї нема, черевички драні, а надворі грязюка, тому тільки стала на дверях, дивлючись на матір великими потемнілими очима. Мати ішла і здалеку їй усміхалась. Вона була така маленька, постаріла, убрана так старомодно і убого, що у Марусі серце аж боліло од жалю. Коли вона наблизилась до дівчинки, то обоє так жадібно притулилися одна до одної, як ті, що не були певні побачитись.

— Мамусю, тобі нічого не було дорогою? — спитала, цілуючи матір, Маруся.

— Нічого, Марусько. Я тобі пряників привезла.

— Ні, мамочко, ти скажи правду, нічого не було?

— Я ж тобі кажу, що нічого.

— Ніхто не гнався і не кидав камінням?

— Ніхто.

— І не лаяв?

— Ні.

— Ну, так це ти неправду кажеш, — рішуче, з переконанням сказала Маруся. — Кажі, що було.

— А ну бо, Марусько! Може хто і лаяв, так я на це уваги не звертаю. А чи полагодили стріху над класом?

— І не думали.

— От добре! Що ж будем робити?!

— Тетяна положила соломи на горіщі. Проте, як ішов дощ, то капало.

— Добрий попечитель! В класі діти мусять сидіти під дощем.

— Коли Тетяна йому сказала, так він почав так лаятись, що аж сюди було чути. Коли б нам чого не було...

Василина Гордіївна і Маруся увійшли у хату. Ледві учителька встигла зняти з голови старенький брилик, як біля школи, а потім у снігах почувалась швидка хода кількох чоловік. В одну мить Маруся онинилась біля дверей і замкнула їх. Хтось дуже сіпнув двері і вигукнув!

— А ну лиш, чого там зачинятись! Одчиніть! Це я, попечитель.

Василина Гордіївна і Маруся зглянулись, поблідли, але одчинили. Увійшов здоровенний чоловігга з густою чорною бородою, серед якої червоніли великі товсті губи, схожі на шматки сирого м'яса. За ним увійшли ще два чоловіки, один—його брат, а другий—приятель.

— Що це ви тут видумуєте!?! — гримнув попечитель, не здоровкаючись.

Василина Гордіївна і Маруся одразу зрозуміли, що він прийшов зробити скандал, і якось інстинктивно одсунулись назад до стіни.

— Що ви кажете? — спитала учителька.

— Що ви, кажу, тут видумуєте? Яка ви учителька, коли продираєте стріху. Може до вас по ночах через неї хтось лазить.

Почувши ці безглузді слова, на те і сказані, щоб роздратувати та мати привід почати скандал, Василина Гордіївна не витримала і коротко одповіла.

— Коли ви прийшли говорити дурниці, то краще ідіть геть.

Попечитель цього і ждав.

— Швидче ти підеш відціль, ніж я — крикнув він, підіймаючи стиснуті кулаки і наближаючись до неї — підеш ти відціль, свине! Твое місце у тюрмі, а не тут, заба-стовищице проклята! Будеш ти ще мене знати! — тут посипались ще найпоганші слова. Попечитель, вискаливши скажево сціплені зуби, махав величезними кулаками над самим лицем Василини Гордіївни і от-от замірявся ударити її. Вона ж стояла біля стіни, притуляючи до себе однією рукою Марусю, а другою прикриваючи її голівку, і дивилась

блискучими очима в осатаніле, страшне обличча. Попечителів брат та приятель стояли осторонь і дивились глузливо і цікаво.

Скільки це тяглося, ні учителька, ні дитина не знали. Здавалося, що без краю. Вони вже не чули окремих слів, навіть не розуміли гаразд, що коїться, мов би це було у сні, не думали про рятування і не боялись нічого.

Хто його зна, коли б і як воно скінчилося, якби попечителів брат не глянув у вікно і не побачив Тетяни з кількома парубками, що майже бігли од воріт. Тоді він потяг брата за рукав і примусив його іти.

Коли вони вийшли, мати і дочка ще не зараз ворухнулися. Потім Маруся почала з надзвичайною силою притискати до себе матір, мов боялась, що її вирвуть із рук. Василина Гордіївна нахилилась і довго, довго цілувала біляву голівку, а потім взяла доньку на руки, посадила на ліжку і сіла сама, притуливши її до грудей.

— Мамочко!

— Чого, Марусю!

— Мамусечко!. — Маруся зупинилась. Не знала, як висловити свою пошану, любов і жаль своїй. Обхопивши матеріну шию руками і цілючи її кофточку, тільки тихо, тихо заплакала.

В хатину увійшла Тетяна і три парубки.

— Уже було вам? — розлютована спитала Тетяна.

— А щоб їх лиха година побила, проклятих!!

— Оце вже я скажу, що як буде так довше, то я не видержу — втомлено і безсило одказала учителька. — Нехай би справді я сама була, а то й дитина таке терпить. І як я жалкую, що нас не забрали! В тисячу раз було б спокійніше у тюрмі! Ну, та може таки вона не забариться...

— А як вас заберуть, то вже не знаю, що й робитимем — сказав один з парубків.

— Мабуть у розбійники підем — трохи жартуючи, а більше серйозно зауважив другий.

— То вже було б погане діло — одповіла Василина Гордіївна. — А я і забула! Ви як раз до річчї прийшли. Я вам де що привезла. — Вона витягла з кишені кілька книжечок і подала.

— От спасибі! велике спасибі. У нас вже нічого було читати.

— Тільки знаєте що, хлопці, ідіть ви швидче відціль — порадила Тетяна. — А то ті чорти бачили, що ви сюди йшли і напевне стерегтимуть, чи довго ви тут будете. Донесуть потім, що якесь засідання було.

Хлопці послухали ради і, подавши руку Василинї Гордіївнї та Тетянї, пішли геть.

Тетяна пішла наставляти самовара. Василина Гордіївна затулила рядном вікно — так завжди робила після того, як було кинуте камінь, засвітила лампу і знову сіла на ліжку. Маруся, як кошенятко, полізла їй на колїна і скрутилася, обнявши її.

— Мамочко, розкажи про тата.

Хотїлося одпочити. Не сила була терпіти дійсности. Спогади були єдиною одрадою для обох. Василина Гордіївна почала оповїдати те, що вона вже багато разів оповїдала Марусї, так що вже та трохи не на пам'ять те знала, але кожний раз слухала з однаковим захопленням про тата, якого майже не пам'ятала, але який їй здавався чимсь величним і прекрасним.

— А ще розкажи, як його хотїли примусити зрадити товаришів, але він не схотїв.

Василина Гордіївна розказувала і перед їх очима вставав образ людини, що жила для думок, що майже все своє коротке життя мучилась по тюрмах і нарешті вмерла у засланні.

— Розкажи ще, як ви жили у тїй хатцї, що у садку...

Мати розказувала їй це та знову переживала своє недовге молоде щастя і спокїй, якого так мало зазнала на своєму віку.

НАДІЯ КИБАЛЬЧИЧ.

Потім вона замовкла. Маруся теж мовчала і більш не прохала оповідань. Вона заплющила очі і уявляла все те, про віщо тільки що слухала. Її серце билось рівно, дихання було спокійне і глибоке. Вона душею і тілом спочивала. Потім несподівано розплющила очі, підвелась і, дивлючись на матір, з переконанням вимовила:

— Мамо, так, як тепер, не може бути завсіди, так не можна б було видержать. Мусить бути краще! Мусить бути!

Źe mnie boli...

Źe mnie boli każda ust pragnących skarga,
I każdy jęk — rzucony w długich cierpień drodze,
Źe każda rozpacz męką moje myśli targa,
Łka we mnie winą wielką — i że nic nie mogę...

Źe w więzach kłamstwa ludzkie szarpią się niemoce,
Źe nigdy świt nie szarzy się na czyjems niebie —
I są gdzieś dnie bez słońca i bez mroków noce.
— Życia... Choć jedno, jedno z tamtąd zabrać w siebie.

Przeto mej duszy iść kazałem w one kraje,
Gdzie widmo kary pęta każde jasne chcenie,
Gdzie beznadzieja jeno sercom ciszę daje,
A zmarłym czynom jutro niesie zapomnienie.

Gdzie każdą pracę kala wieczna jej niewola,
A każdą cnotę — płatnej cnoty przykazanie...

. :
W roztocze szarych dróg, na wyczerpane pola —
By mi przyniosła z tamtąd wielką moc: kochanie.

* * *

Księżyc srebrzyste blaski kładzie...
We mgle świetlanej dal się chowa —
Na liście, kwiaty w sennym sadzie
Księżyc srebrzyste blaski kładzie...

Uśpionych, jasnych drzew gromadzie
Marzą się cudnej bajki słowa...
Księżyc srebrzyste blaski kładzie,
We mgle świetlanej dal się chowa...

W jesienną rocznicę.

Tej której niema.

Mówi mi każda chwila mej tęsknoty,
każde spojrzenie w życia dal idące,
mówią mi myśli, rojeń barwne sploty —
że w Twem kochaniu czar — i moc — i słońce.

Mówią złociste, senne te roztocze,
te ciche blaski — od smutków łaskawsze —
— powiedzą mi dziś usta Twe i oczy,
że tak mnie kochać będziesz zawsze... zawsze...

O zmroku.

Jance.

Przy twarzy twarz... pieczęją się dłonie...
u ust mych włosów Twoich zwoje...
całuję cicho blade skronie
i współprzymknięte oczy Twoje...

marzeń zmęczona myśl nie roi —
dawne nie winą się tęsknoty...
Milczymy — smutki nasze koi
przecichej, sennej czar pieszczoty...

Дуже дякую за честь, яку Ви зробили мені своїми запросинами до участі в збірнику на пам'ятник Шевченкові та Словацькому. Нажаль, нічого готового зараз не маю, а написати щось нове за такий короткий час по-просту не зможу. І це мені дуже прикро, бо цілим серцем симпатизую Вашій ідеї. Прошу прийняти мої найщиріші бажання повного успіху Вашому збірникові. З високим поважанням. *М. Коцюбинський.*

З глибини *).

Хмари.

Коли я дивлюсь на хмари, ті діти землі і сонця, що знявшись високо, все вище і вище, мандрують блакитним шляхом, — мені здається, що бачу душу поета.

Я впізнаю її. Он пливе чиста і біла, спрагла неземних розкошів, прозора і легка, з золотим усміхом на рожевих устах, тремтяча бажанням пісні.

Я бачу її. Велика і важка, повна туги й невимплеканих сліз, вагітна всіма скорботами світа, темна од жалю до нещасної землі, вона клубочиться чорними хвилями, важко дихає переповненими грудьми, ховає лице од сонця і гірко плаче теплими сльозами, аж поки не стане їй легше.

Я знаю її. Вона... Неспокоїна, вся насичена вогнем, вся палаюча великим і праведним гнівом мчить шалено по небу і підганяє ліниву землю золотою різкою... Вперед... вперед... швидче разом із нею... в мільйон разів швидче в повітрі... І гукає так, щоб всі почули, щоб ніхто не спав, щоб всі прокинулись...

Я розумію її. Вічно невдоволена, вічно шукаюча, з вічним питанням — „нащо? до чого?“ — вона спустила сірі крила над землею, щоб не було видно сонця, щоб потопала в тінях земля, і сіє дрібну мряку суму...

*) З збірника „З Глибини“.

МИХАЙЛО КОЦЮБІНСЬКИЙ.

Поете, я не дивуюсь, що любиш хмарп. Але я співчуваю тобі, коли з тужливою *засдрістю* стежеш за хмаркою, що тоне, розпливається і гине в блакитній пустелі.

Утома.

Душа моя втомлена — і навіть той жаль, що почуваю, нагадує лиш усміх, застиглий на обличчі мерця...

Я маю жаль до неба, бо хмари, що проходять по ньому, не лишують там жадного сліду... воно знов стає ясним і блакитним.

Жаль маю до землі, бо тіні, що вкривають її пересунуться на инше місце, і де було тьмяно і сумно, знов ляже золотого сонця.

З жалем дивлюсь на воду: мов дзеркало одбиває вона красу світа, і коли невдоволена навіть — ламле всі лінії її фарби і *творють* своє.

І маю жаль я до осінньої рослини: кожна брунька ховає в собі надію життя і дасть нові пагони.

Тоді як я...

Тоді як попів надій моїх нерухомою хмарою завис наді мною, тоді як сонце щастя не зжене з душі тіней, як дзеркало душі моєї померкло, потьмарилось, не одбива нічого, тоді як те, що облетіло і стало голим — не розвіється знову.

І чом не живу я, вища істота, як те мертво небо, як нежива земля, як вода, як рослина?

Спитати?

Не хочу... Втомився...

Самотний.

Я слухаю співи, яких ніхто не чує: то співає моя душа.

Завжди і всюди чую її любимий приспів:

— А ти самотний!

І ніщо не заглушить — я се знаю — ніщо не заглушить тихого співу: крізь стогін хукги, крізь сміх весни, крізь регіт гromу і плюскіт зливи я все вчуваю:

— Самотний!.. самотний!..

Навколо люди. Блищать їх очі, тремтять їх голоси... снує срібну нитку розум і золоту серце, хвиля життя виходить з берегів, шумить і грає — і коли до уст моїх торкається келих веселощів — я чую вже знайомий реквієм душі:

— А ти самотний!..

Я плачу. З мого серця теж лється струмок в море людського горя. І хоч тепла рука моя простягнена для дружнього стиску там, де його треба, хоч душа моя розкрита для чужого горя, як квітка для роси, а проте... а разом з тим — я чую — встає з глибини, як вічне прокляття:

— Ха-ха! Ти все ж самотний!

І коли навіть біля серця мого б'ється кохаюче серце, коли дві іскри злучаються в полемінь щастя, коли здається, що сфінкс розгаданий вже — і тоді навіть...

...І тоді навіть чорним клубком котиться в грудях моїх болісний й гордий покрик:

А я... самотний!..

Dom obłąkanych.

Czy byłeś kiedy w domu warjatów? Nie?.. a więc nie dziw się temu, iż mię pojąć nie jesteś w stanie...

Dusza moja, mój mózg jest takim domem obłąkanych, w którym się tłoczą tłumy myśli-szaleńców.

Wiją się, przeplatają, skaczą jedne przez drugie, pożerają się wzajemnie i plodzą, biją się zda się na śmierć i piszcą.

A gdy zagłędnie do tego przybytku obłąkańców jaka myśl „normalna“, wnet się w szaloną przeistacza...

Tłumnie jest w tym domku o ścianach z kości człowieczej — och jak tłumnie. A gdy czasem lokatorowie jego rozpoczną swą szaloną zabawę, czy wiesz — ściany domku tego aż jęcą. A muzyka huczy i grzmi, leci jak huragan ze stron poszarpanych...

A obłąkańcy tańczą... jeno się tupot w sercu rozlega.

Wesoło jest w domku szaleńców a gwarno! A jaka tam swoboda! Żadne obce ciekawe oko nie jest w stanie zajrzeć do tego przybytku obłąkańców.

A nowi przybysze, he, choć ich nie brak, tych się stali lokatorowie nia boją: kto raz zabłądził pod ich strzechę — ten wnet się staje „swoim“ — już się nie wymknie... Otoczą go wkóło i w oka mgnieniu oszołomią szaleństwem.

A chociaż zda się, iż ciasno w tym domku — takie tłumy tam błędzą—jest to tylko złudzeniem. Zawsze znajdzie się kącik jakiś dla nowego przybysza.

I prawie zawsze gość taki zjawia się nieproszony i nieoczekiwany.

Zabawa wre... aż tu raptem, jak kula rewolwerowa, wślacza się pod czaszkę nowa myśl — przybysz, toruje sobie drogę, tworząc głębokie brózdy na czole, swidruje skroń i wpada jak piorun do domu szaleńców.

Wtedy zaczyna się prawdziwa uczta: uściski młodszych — znajomych, przekleństwa starszych — zazdrośnych o pierwszeństwo, o honorowe miejsce w domu szaleńców...

Lecz gościnność — górą!

Rozpoczyna się znów tan szalony, krążą kielichy, przepelnione łzami, wyssanemi z mych oczu.

Łzy te są ulubionym trunkiem szaleńców, dla tego też me oczy nigdy nie zwilżają się nazewnątrz łzami — zawiele potrzeba tych gorzkich łez dla uczty mieszkańców domku obłąkanych.

I niema w tym przybytku obłąkanych lekarza... Szaleńcy ci pozostaną szaleńcami, zanim czaszka nie pęknie, zanim ściany tego domu nie zmienią się w gruzy, zanim nie przestanie istnieć ból i cierpienie, zanim nie wyschną źródła łez, zanim...

Перед Перуном.

Коло „Перунового Острова“ на Дніпрі.

Не перяй мене, сивий Перуне,
Од величних престолів Твоїх!
Не казись, невгамонний буруне,
Не ламай ніжних весел моїх!

Хай ущухнуть розбурхані хвилі,
Мені дай на Твій Острів ступить.
Дай побачить верховини милі,
І води животворної пить!

Твої скелі, таємно - похмурі,
Невимовно чарують мене...
Хоч злораді, скажені бурі
Пророкують вороже, страшно...

Але знаю — то привиди злови
Мене хочуть, мов хлопця, злякать,
Та даремно свистять, неподоби:
Я не з тих, щоб, злякавшись, тікати!

Я життя не шкодую свого,
Я збудую зруйнований храм,
І візьму я огню чарівного
Із безсмертного вівтаря сам!

Дай погляну з твердині Твоєї
На широкий, зрабований світ...

Не спинятому думки своєї —
Хай шукає скрізь радощів квіт...

Чи Ти спиш, і нічого не бачиш,
Чи Тобі вже байдуже до нас?!
Що я чую? — Ти жалібно плачеш,
І віщуєш одродження час...

Угамуйся ж, зрадливий буруне,
Не ламай ніжних весел моїх!
Не перяй мене, сивий Перуне,
Од величних престолів Твоїх...

Еолова арфа.

Сонце рожеве на сході сіяє,
Вітер пахучий летить над стенами,
Арфа Еолова радісно грає,
Ніжні звуки тріпочуть роями.

Слухають квіти, вколисані грою,
Слухають верби, шепочуться вільхи;
В серці не плаче недоля з журбою,
Змовкло голодне, неприспане лихо...

Віночки із жалю.

(Веснянка).

Неначе дзвіночки
З кристалою,
Сплітаю віночки
Із жалю.

А сумом, журбою
Квітчаю,
І кров'ю, сльозою
Вінчаю.

Заграю, заплачу
Крізь смуток,
І кину з розпачу
Слів жмучок.

Туркоче струмочок
З під скелі,
Виводе дзвіночок
З оселі:

„Дзелень тобі, друже
З весною!
Не грайся так дуже
Ти мною!

„Ти серденько хворе
Образиш,
І давнее горе
Уразиш!

„Схилися, листочку,
На груди:
Не вглядять в лісочку
Нас люди!

„Мов сонце, цілую
Устами,
І млію, милую
Без тями!“

Сплітаю віночки
Із жалю,
Неначе дзвіночки
З кришталю!

Поетова казка.

На вулкані із звуків таємних оселя моя
Колихається...

Крізь темні хмари блискучее сонце життя
Усміхається...

Крізь синюю кригу ворожих прокльонів любов
Пробивається...

До чорної неньки землі недосяжна блакить
Нахиляється...

Од дотику серця до серця другого весь мир
Обновлюється...

Од пісні борні невмерущим промінням душа
Розгоряється...

На грані краси і буття чарівне небуття
Починається...

Вітром...

Вітром бути легкокрилим!—
Я б летів над садом милим:

Пив би паощ первоцвіту,
Сіяв радощі привіту.

Цілував би я коханку,
Пісню б їй співав що-ранку.

Впав на персі б я дівочі,
Ніжно глянув їй у-очі.

Йй шепнув би про кохання,
Про солодке страждання.

Я б узяв її за хмарн,
Де краса небесна й чари,

Там би з нею я гойдався,
Вічним щастям упивався!

Зімні вітри.

Уй, уй!

Вітре, дуй!

Холод давить, холод морять,
Холод холоду говорить:

Уй, уй!

Дужче куй!

Вітер вітра підганяє,

Вітер вітра потішає:

Наші люди на селі,

Ми царями на землі!

Там, де голод,

Чорний холод, лютий холод, вічний холод!

Вітре дужий,

Скільки сил, спіши!

Люд байдужий,

Мертвий ворущи!

Уй, уй!

Скаргу вчуй!

Швидче крила розправляй—

Ми зруйнуем мур!

Скелі чорні бий, валяй,
Пхай кумирів у тортур!

Вітер вітра доганяє,
Вітер вітрові співає,
Вітер дужий, вітер буйний, вітер злий:

Вій же, вій!
Друже легкокрилий,
Брате степовий!
Линьмо в край наш милий—
Там розвієм темноту,
І народню сліпоту!
На Україні нас чекають,
День і ніч нас виглядають!..
Линьмо ж, брате мій!..
Уй, уй!
Дужче дуй!..

* * *

Dziewczyna do miłości wstępuje krainy
Tem, iż, milcząc, odsłania tajemnicę ciała —
I mieczowi nie obca ta mądrość dziewczyny,
Gdyż tylko obnażony — zwycięża i pała!..

I duch mój w tych przyrównań ponętę wpatrzony,
Zrywa szaty pozłotnej zbyt rozwiewne brzemie!
Wielki marzeń bezwstydem — ciska je o ziemię:
Chce zwyciężać i kochać bez żadnej osłony!

Miecz—na wojnie, dziewczyna ta wszakże w pieszczocie
Nie wstydzą się nagości! Pieszczotą i wojną
Duch grozi tajemnicy, co mgłami jest zbrojną!
Nagi — pragnie się tarzać w słońce kurzu i złocie!

Cokolwiek w sobie znajdzie — jad, zgrozę lub płomień,
To obnaży na słońce w południa godziny!
Niechce żadnych tajemnic, złudzeń ni poskromień,
Upojony mądrością miecza i dziewczyny!

Step.

Wkoło mnie step, chłonący własne uciszenie
Wicher rzekłbyś — z księżycą wybiega z szelestem.
Zdaje mi się, zem ziemskie zatracił istnienie,
Że step śni, a ja stepu snem przelotnym jestem...

Lęk mię chwyta, że ocknie się mój pan uśpiony
I pierzchnę z jego oczu, ja chwilowa mrzonka!
Lecz pan mój spi — a jego sen po nim się błąka, —
Błąkam się jakbym wpłynąć pragnął w nieboskłony!

Cień za światłem, a światło sunie się za cieniem
Po ziemi, gdzie się w mroku zbłękitnia zieloność.
A tam, do widnokręgów przykuta milczeniem.
Czai się rozszerzona nocą nieskończoność.

Kabała.

Oto pragnę odgadnąć bieg życia strumieni, —
Dni przysze, dni wysiłkiem godzin rozszalałe, —
W dłoni mam karty, żółkłe, jak liście jesieni,
Od wichru wróżb trawiących. Układam kabałę.

I, gdy duch mój, prastarą z życiem strudzon waśnią,
W ogniach jasnowidzenia pali snów objatę,
Pokój się rozeźlaca w zamkową komnatę,
Ja i wszystko pozamną wnet się staje baśnią!

Z kart głębi, gdzie się tają portrety odwieczne
Czterech dworów królewskich, zaświatowych dworów,
Wychodzą, do odklętych podobne upiorów,
Króle, damy i pазie — cztery sny słoneczne!

Zmarłych dawno czarownic widziadlane syny,
W turkusach i topazach, w jedwabiach i złocie.
W stroju sennym, zawilym — ku mojej tęsknocie
Zwracają martwe oczy i ust koral siny!

I, unosząc w swych berłach wieczności promienie,
W kabalistycznym tańcu wirują po sali, —
Damy, jak tulipany, — pазie, jak złocienie,
Królowie, jak lotosy, które żądza pali!

Do tańca gra im zwiewna, dalsza od miesiąca,
Muzyka, wywołana ich sióp wirowaniem,
Melodya, niewiadomo zkąd wyptywająca,
Melodya, co trwa kędyś poza własnem trwaniem...

Trwa i śpiewa o bramach, gdzie w progach u celu
Nic nas jeszcze nie czeka, prócz Oczekiwania,
O krainach przebrzmiałych, kędy w harf weselu
Sam taniec bez tancerzy upojnie się śłania!..

Sam taniec bez tancerzy, sam szal bez przedmiotu,—
Trwa i śpiewa i nagle w oddaleniu kona...
Wraz z nią pierzcha i moja baśń niedokończona,
Sen, wysnuty z niczego, — albo z gwiazd obrotul..

I znówu dawny pokój, widzę pełny cieni,
Co przed chwilą krył zamku zakłętogo chwałę, —
W dłoni mam karty, zżółkłe, jak liście jesieni,
Od wichru wróżb trawiących. Układam kabałę...

Epilog.

Bracie, smutny mój bracie! Ty co słyszysz wiecznie
Echa własnych odjazdów ku mgłom zaistnienia,
Ty, co duszę, stworzoną od Bżęgo tchnienia,
Chcesz tchnąć dalej — w głąb marzeń, płonących
[słonecznie.

Gdy skroń twą melancholii klasztornicza cnota
Przykuje do szyb zimnych samotnej komnaty,
Pij truciznę mej pieśni, cenniejszą od złota,
Pieniącą się obłędem wonnym, niby kwiaty!

Dusza twoja w tem życiu, jak księżyc w jeziorze,
Odbiła się, na mgnienie rozjaśniając fale,

BOLESŁAW LEŚMIAN.

Jutro księżyc odpłynie w niewiadome dale,
Jezioro spustoszeje i ciemność je zmoże!..

Odwróć oczy od niego! Spojrz na gwiazdne szlaki,
Którymi iść masz dłużej, niżeli po świetle!
Pij truciznę mej pieśni, — i w tajemne znaki
Swych przeczuć wglądaj zawsze, ufny, jako dziecię!

A oto przykazanie daję ci w żalobie
Z moich marzeń Synaju, gdzie ukryty płonę:
Czyń tak zawsze i dumaj, jak gdyby ku tobie
Oczy wszystkich umarłych były wciąż zwrócone!

Noc w pustym dworze.

Poetce Bożej Rdalgëzie Kwapilowej.

Noc się zakradła do mojego dworu,
zmrokiem zajrzała w pustynne komnaty,
azalim krwi nie szczędził, a objaty
zostawił dla niej w pustce, i przestworu
próżno nie krwawił ognistemi szmaty.

Noc się zakradła do mojego domu,
obeszła kąty bez śpiechu, pomału,
strząsała z belkowań krztę szarego miału,
i chciała zda się odejść pokryjomu,
głucha, jak odzew, czy oman chorału...

Nocy zwycięzka! Nocy żałobnice!
zanim odejdiesz na poręby puste,
chyc' że ze sobą tę skrawioną chustę,
com nią obwiązał ślepe me źrenice,
A li ją rzucić masz — wróc' w odrzwia puste.

* * *

O, nie powracaj ty już lepiej ku mnie,
i nie nawiewaj nic, nijakiej zmory;
albowiem pusty dwór mój — i upiory
nocami błędzą po komnatach tłumnie,
szydząc z mej pustki i z mojej pokory.

O nie powracaj ty już ku mnie, zdala,
bo się w mem sercu żagiew buntu krwawi,
na piersiach Mura siada wciąż — i dławi —

i tylko szumi w olchach rzeczna fala
głucha jak odzew odlotnych zórawi.

Zawarte w dworze moim okiennice,
kapie miesięczna poświata w szczeliny...
Gdyś raz już poszła precz w kraj Prozerpiny —
spraw by w cichości ślepy me źrenice,
podobne echom łkań jacarandiny.

Słumione echo pieśni Słowackiego.

Szliśmy o zmierzchu w głębokie parowy,
gdzie strumień z szumem spada w rozpadliny,
szliśmy, a nasze rozkochane głowy
owiewał obłok rozmodlenia siny,
a nasze usta upojeniem krwawe,
w długich litanij łącząc się modlitwie,
jakieś legendy powiadały mgławce...
Do siebieśmy tak zawsze legendami
mowili długo, gdyśmy byli sami...
Czasem — cień bystry sunął się przed nami
podobny z jezior zbląkanej rybitwie...

Do siebieśmy tak zawsze legendami
mówili długo, gdyśmy byli sami...

* * *

Pamiętam — przyszła myśl jej raz dziecinna
zanurzyć stopy w kryształach strumienia...
Na głaz skoczyła, jak jaskółka zwinna —
i wnet był strumień pełen rozmarzenia,
i pełen błysków białawo perłowych,
i tak jak ona cała, tak różowych.
Aż ucichł strumień pieszcząc moją Jasną,

EDWARD LIGOCKI.

siląc się pieśczoł jaknajgłębszych dostać...
Ale osłabion swą rozkoszą własną
nie mógł mej Jasnej swoim pięknem sprostać,
tak bowiem cudną była jej pieśczoła,
rozśloneczniona, płomienna i złota.

* * *

Siadła różowa jak obłoczek ranny
na zasłuchanym w szmer wody kamieniu;
Ach, nigdy, nigdy szmer pysznej fontanny
nie dźwięczał milej, niż wtedy w strumieniu
szemrzące żwiry i drobne kamyki
w przedziwnej gęźbie kryształnej muzyki.

Nigdy, ach nigdy w Alpejskiej kaskadzie
tyle nie brzmiało dla mnie złotych lutni...
nigdy, ach nigdy piękniejszej najadzie
nie grali piosnek wodnikowie smutni,
ani piękniejszych piosenek nie grali,
ani piękniejszych ust nie całowali.

* * *

Teraz, gdy błędę na brzegu jeziora
w które ten strumień złotostruny wpada,
lub w cienie, zmrokom podobne wieczora
w które się kryje pierś strumienia biała,
idę i dumam — a zmrok się rozsiada
i jakieś dumy żałośliwe gada;
Teraz — gdy myślą pieśczołę dni szczęśliwe —
smutek mi wielki kładzie się na duszy,
jako sen obłok, co zwichrzoną grzywę
snopem baśniowych jakichś pioropuszy
na Jungfrau kładzie, na lodowce świata,
na Rothorn — lśnieniem tej Alpejskiej zorzy,
która tak rzadko królewskim przepychem

EDWARD LIGOCKI.

błyska nad szczytów zadumaniem eichem —
która tak rzadko blade duchy trwoży.

* * *

Spoglądam zimnem okiem pustelnika,
to znów wilgotną źrenicą tułacza,
na ten czar świata, co się z bólem zwyka,
i — targan żądzą by zanikł — nie znika,
mimo, że wkoło ludzkie serca płaczą...
Patrzę na jezior smaragdowe oczy —
z nikąd lawina w otchłań się nie toczy...
Patrzę w lodowców szklane usypisko —
śmierć tylko pełźnie w to puste kolisko,
Patrzę na mgławic białośnieżne morze
pustka — i pustka — i pogasłe zorze.

* * *

A nad zimnymi lodowcami świata,
gdy się po Alpach czarna noc rozłoży,
tylko wicher halny z dziwnym jękiem lata,
jakgdyby wieścił straszliwy gniew Boży,
jakgdyby wieścił, że ta pieśń skrzydlata,
która człowiecze, biedne serca trwoży,
takim straszliwym rozegrzmi się echem —
że zadrży Wszechświat — miecz krzyżując z Grzechem!

* * *

Spoglądam eichy, gdy wieczorna pora
legnie modlitwą na bezdeni złego
w szaleńczy, czysty, straszny blask jeziora...

O, smętne echo pieśni Słowackiego!

W rocznicę stuletnią Słowackiego:

Przesyłając z Banyuls sur Mer,
w Pirenejach, wieniec z aloesu.

Z dalekiej ziemi, z kamiennego brzegu,
gdzie się wał morski o skały rozbija,
szlę wieniec nikły, marny, co w szeregu
tych, co złożycie nad nim — źle odbija,
i zgoła nędzny jest, bo ani śniegu
lilij w nim niemasz — ani róż — niczyja
dłoń nie zapragnie zeń uskubać szczątek
i złożyć w swoim muzeum pamiątek.

* * *

Żebyż choć Hamlet znalazł się tam z wami,
i zastanowił się nad żółkłą kością...
Przenigdy! morza wyschną, i gwiazdami
kryształów solnych zalśnią, a miernością
wszelaką błyszczeć będzie tłum — i łzami,
prochów nie skropi — ani też tkliwością
nie zadrży — chyba jakieś biedne serce
matczyne, zwiędłe w łzach i w poniewierce.

* * *

Nikt mu nie spalił serca w aloesie,
niech więc aloes mu na płycie spocznie,
deszcz go nie zmyje, wichur nie rozniesie,
a może pod nim serce to odpocznie
które proctwem żyło, i w bezkresie
Królewskie z Ducha pełniło wyrocznie,
i, zasłuchane w błękitność wysnioną
ciemniem dla siebie było — i koroną...

Mi - Carême.

Obóz cudaczny, szychów kram,
Śródpościa orszak różnolarwny,
rozłożył się i zakwitł, barwny,
u stóp Notre - Dame.

Tuż u rzeźbionych, ciężkich bram
pierrotów białe stoją szyki,
wokół brzęk muzyk, gwar i krzyki —
u stóp Notre-Dame.

Wozów i ludzi lśniący błam
ściele się, mieni i połyska,
z ust uśmiech a blask z oczu tryska —
u stóp Notre - Dame.

Wesela gwarny szumi chram,
pustoty tłumu jednodziennej,
obok świątyni nieodmiennej
u stóp Notre - Dame.

Z ponad Sekwany brzeźnych tam
gędźby i głosy lecą w dale;
bawi się Paryż okazale —
u stóp Notre - Dame.

Westchnienie.

Za żadną górą, za żadną doliną,
strumienie bytu bez mętów nie płyną,
ani się jawi Szczęście pośród drogi
w królewskiej jaśni i piękne jak bogi,
jak archanioły czyste i ogromne,
z licem dostojnem i w sobie niezłomne...

Więc ucz się szukać wśród piasku Względności
ziaren świetniejszych Największej Wartości;
z wewnątrz wysnuwszy blaski i kolory,
rzuc je na zdobycz — a może pozory
zmienisz w istotę, sprawisz przeinaczeń
cudy, do czystych zbliżysz się przeznaczeń.

Zbliżysz się jeno — nigdy nie uchwycisz
wzoru bez skazy, głodów nie nasycisz —
przeto iż żadną doczesną krainą,

za żadną górą, za żadną doliną
strumienie bytu bez mętów nie płyną...

Prymityw.

Widziałem, jako wśród łąki kwitnącej
Szczęście się wspięło na palce różowe,
jakgdyby, z góry jakiś szept naglący
pojmawszy w drodze, usta purpurowe
chciało na Pańskiej złożyć dobrej dłoni,
błogosławiącej wśród lazurów toni.

Szczęście się wspięło na palce różowe
i stoi w bieli dziewiczej sukienki,

jak gdyby chciało usta rubinowe
słodko przycisnąć do łaskawej ręki,
co ku liliowej wyciąga się skroni,
błogosławiąca wśród lazurów toni.

W tkaninach białych dziewiczej sukienki
i w słońcu stoi Szczęście zachwycone,
jakby do Pańskiej podniesione ręki,
jakby za nieba wpatrzone zasłone...
A wokół kwiaty skupiły się polne
i w górę wznoszą twarzyćki swawolne.

Reminiscencya Parsifał'a.

Na Monsalwatu zbocza peha
tęsknica — kiedyż spocząć da?
Parsifałowe grają tony.
W głębszych registrach huczą dzwony,
kościelne dzwony.

Żywot się spala jako skra,
jako objata mdła czy cna,
lata ku śmierci czynią gony — —
W głębszych registrach grają dzwony,
kościelne dzwony.

Grzech zawstydzony płaczem łka,
dusza białego szuka gźła,
lica się kryją za osłony —
W głębszych registrach huczą dzwony,
kościelne dzwony.

Dłoń czyjaż moce wielkie ma,
a czyjeż serce jako iza?

Jak szukać znaków prawej strony?
W głębszych registrach huczą dzwony,
kościelne dzwony.

Tajemnic płomień łśni a trwa,
losów i myśli zmienna gra
podsycą wiecznie stos czerwony. —
W głębszych registrach huczą dzwony,
kościelne dzwony.

Степ.

Зелене море колосистого жита на далекому краєвиді торкнулось блакиті прозорого неба.

Хвилювалось, стиха шуміло неспілим колосом і тікало далі, до моря.

Оксамитовим килимом в безкраї ниви розвернувся степ.

Було багато простору.

Було багато сонця.

Квітами май буяв.

На широкому обніжку, порослому дикою зеленою травою, серед житів, що стояли стіною по обидва боки обніжка, дзвеніли пісні, виблискували на сонці різнобарвні убрання, маячили по-між синіми васильками чорняві та біляві головки степових фей.

Прощались з маєм.

Оксамитовий, мнякий тенор.

Могутне, глибоке, грудне контральто.

Звуки сплітались в кучерявий вінок сумного акорду:

„Стоять вони та й думають,

Що вернеться весна...

А молодість не вернеться,

Не вернеться вона!..“

Слухав степ цю скорбну пісню. І жита слухали, безнадійно схиливши свій колос:

„А молодість не вернеться,

Не вернеться вона!..“

Плакала пісня. Глибоко в душу діда Гаркуші сягали її слова. Він сидів в зеленій траві, на обніжку і, схиливши свою сиву голову на груди, слухав...

Навкруги його співала, сміялась зеленим, як саме жито, кучерявим, як сон, сміхом молодіж. А коли змовкла пісня, то дід Гаркуша похитав старечею головою і тихо промовив:

— Правду пісня каже, що „молодість не вернеться, не вернеться вона...“.

Замисливсь. Помовчав. Всі сіли навкруги діда. Він казав далі.

— І ніщо вже не вернеться... Все померло... Все... Степ умер... О, яким простором він буяв! Морем срібла, гойдалась і шуміла над степом тирса. Табунами паслися коні-дикуни. Вовк вночі шукав здобичи. Отари овець. Чумацькі воли випасались... Ох, не згадувать би краще! А зараз?.. Все з'орано... Все запродано і закуплено. Залізниця. Заводи. Смердючий дим з їхніх димарів хмарами стелеться по нивах в безвітряні дні... Не чути вже пахощів трав... А могила! Ось, оця могила...

І дід тремтячою рукою показав на роскопану могилу, що лежала серед зеленого лану.

— Роскопали... Гроші шукають, яких не клали... Ех, люди!.. Найшли кістки... Над мерцем наругу вчинили... А я його знав... Багатирь, а не чоловік був. Степ стогнав, як було співає, а ми плачемо...

Дід змовк. В голосі його звучала туга. На очах брєніли сльози.

— Хто ж то „він“, діду?.. Про кого згадали?

Гаркуша любив розказувати про старовину, мав хист воскресити давно забуте, поросле травною забуття.

— Чабаном він був... Макаром Довбнею звався. Втік од кріпацтва на вольні степи. Лицарь був. Могутній... Тепер нема таких. Чабаном став до мого покійного батька. Сам сказав батькові, що втік од панщини.

— Хочу тільки в чабани! — казав батькові Макар.

ІВАН ЛИЧКО.

— Чого так? — питав той.

— Людей ненавижу, пане! Степ люблю. Простір. Волю...
І пісню люблю... А „шматок“ найдужче!..

Став Макар до „шматка“. Пішов у степ і п'ятнадцять літ ніхто його не бачив у селі. Але чули про Макара всі. Могутній, мов дуб, що виріс на просторі, високий, вродливий, увесь в кучерях, він часто було зіпреться на гирлигу і стоїть замислившись біля „шматка“. І тоді вся його постать здавалась побронзованою статуєю, збудованою серед тирси, під золотим дощем соняшного проміння.

А як співав Макар! Сам степ мовчки слухав. Луною озивались гори. Чабани плакали. І в серцях косарів плакала Макарова пісня... Любив він співати про козацьку славу, про волю любив...

Ой зйду я на могилу,
Гляну, подивлюся...
Як згадаю про ту волю,
Та й знов зажурюся!

І зараз ще брешуть ця пісня в моєму серцеві, як тільки згадую те далеке, минуле... Часто співав цю пісню Макар, стоячи на цій самій — Гаркуша хитнув головою до могили — могилі. Любив співати, коли ночують зорі над степом і місяць сріблить зелені ниви.

Любив співать, коли крадькома приходило його кохання, чорноока Галя, дочка його товариша, старого чабана. І тоді могутня і чутлива душа цього степовика сповнялась сумом ніжності. Ласкою звучав його голос... Він співав тоді про кохання... А як встане, бувало, сонце і промінь почне спрагло сивати росу на зелених листочках степових трав, Макар вже стоїть біля „шматка“.

І було так просторо уранці... Краєвиди розбігались. Степ вирівнювався... Без міри в довжину, без краю в ширину. Широким крилом великого „шматка“ крився степ. Над головою дзвінкі пісні ранніх пташок, подруг волі і славного степу. Коники... Стрекози... І багато сонця!.. І ви-

гравало воно, блискуче сонце, на честь Макарової пісні, искрилось славою просторих степів.

Очі з під сивих брів горіли огнем натхнення... Він увесь тремтів, переживаючи в спогадах минуле.

Всі слухали його з великим захопленням і увагою. Здавалось, його старечий голос дзвенів весняним струмочком, що несе з своїми водами пахощі росталого снігу і чорної родючої землі. Слова його ставали вряд, мов кучеряві пальми. Жита, стиха хвилюючись, уважно слухали зеленим колосом.

— А потім він, Макар Довбня, помер... Трохи помовчавши, тихо сказав дід.

Підняв свою голову, подививсь на розкопану могилу і, мов пригадуючи щось, почав:

— Якось раз піднялась буря... Море так билось у берег, що скелі дзвеніли. По степу шуміла тирса. Вітер гнав „шматки“ овець по степу невідомо куди. А коли настала ніч, то вовки - сіроманці облягли Макарів „шматок. Почали вить, мов підспівували диким наголосам бурі. Собаки кинулись на їх. Почалась боротьба.

О, ви не знаєте, що таке голодний вовк! Як він гризе землю, блискає очима, як искри сиплються у темряві ночі, коли він кладеє зубами... Ви нічого цього не знаєте — а я знаю... І ще знаю, як Макар боровся з голодними вовками, захищаючи свій любимий „шматок...“ Як він в цю нещасливу ніч власними руками задавив вовка, котрий розривав його вірного товариша, собаку Терзая. Та це вже було в останній раз. Вовк прокусив живіт Макарові і Макар на другий день, на руках чорноокої Галі приставився...

Стогнав Макар, помираючи. І стогін цього велетня далеко розносився по степу. Його вірні товариші, собаки чабанські, відчували страждання свого славного отамана... Вони скавучали, бігали навкруги котиги, зупинялись біля помираючого Макара і своїми розумними очима, в котрих тільки Макар умів читати тайну їхньої думки, одбивали глибокий сум. І вівці—збившись в тісне коло, не паслися

в цей день. Вони теж чули стогін свого отамана... Вони відчували, що швидко вже не буде кому захищати „шма-ток“ так славно і од людей, і од вовків... Відчували.

А помираючи на руках Галі, Макар скликав усіх чабанів, прохав поховати на оцій самій могилі... Висока вона тоді була... Прощався Макар і говорив, в-останнє вже говорив:

— Ніколи не ходіть, мої любі товариші-чабани, межі ті люди, в село... Бо вони вигадали свою правду... І правда та не наша, не чабанська... Наша правда, як степ, широка... Вільна, як сама воля... Чиста, як душа чабана... Тепла, як серце його. В степах родилась вона і тут розцвіла.

А як що люди і вовки прийдуть, щоб одняти у вас нашу правду, то

Макар не кінчив, не сказав останнього слова — але чабани зрозуміли і уклонились праху свого отамана. На цій самій могилі поховали Макара. Сами витесали хрест в скелях. Довго стояв той хрест, високо здіймаючись в гору над стеном.

І що-року чабани збирались біля хреста в день Макарової смерти, щоб пом'янути свого вірного товариша.

Як символ чабанської правди, стояв кам'яний хрест серед степів, блищав під промінням сонця...

А зараз...

Чабанської правди більш нема!

Де кілька пар молодих очей напружено слідкували за дідом. Жита вже не шуміли і, здавалось, чекали, що скаже дід далі.

Але він мовчав.

Перед ним лежала розрита, роскопана могила. На руїнах могили вигравало золотом сонце.

Kiedyś lepiej mi było.

Kiedyś lepiej mi było... sny mi się śniły urocze,
Pieścił ucho śpiew cichy mojej starej piastunki;
Rozumiałem, co kwiaty powiadały w ogródku
I co duszy mówiło lazurowe przezrocze
Potem przyszły dnie długie, pełne bólu i smutku,
Na mych ustach przestało słońce kłaść pocałunek;
Niebo, kwiaty, już duszy nie szeptały tajemnie,
Jakichś zaklęć, na które szczęście stoi otworem.
Moja wiara dziecinna zamroczyła się we mnie.

* * *

Kiedyś lepiej mi było. Okiem dziecka wesołem,
Każdy ranek witałem, w każdą noc księżycową
Wybiegałem, wśród gąszczy słuchać pieśni słowiczej.
Ile razy wśród kwiatów zasłuchany usnąłem,
Ile szczęścia tam było, ile marzeń... Któż zliczy?
Dziś, gdy siedzę u okna z pochyloną snem głową,
Już myśl tylko się snuje nad przeszłości mogiłą,
Wskrzesza kwiaty co zwiędły, wiąże zwrotki piosenki—
I jak ojciec, gdy uśnie u dziecinnej trumienki —
Dusza sen ma ze wspomnień...

Kiedyś lepiej mi było.

U grobu Mickiewicza na Wawelu.

Pani Alinie Kruszewskiej na pamiątkę
lata 1905 spędzonego razem w Sławowie.

I, II.

.

III.

Jeśliś chciał duszę przeszłą poić chwałą,
 Królewskich ręką dotykać szkarłatów—
Wracaj! Purpury śladu nie zostało,
 W muzeach pasów szukaj, i dukatów.
Jeżeliś przyszedł ujrzeć Polski ciało —
 Szukaj go wszędzie, w krajach obu światów
Tu, na prastarym Jagiellonów tronie
Duch wieszczu zasiadł, berło wzięwszy w dłonie.

IV.

A choć złotogłów tli się i opada,
 Chociaż marmury potrzaskane leżą —
Królewskim blaskiem świeci ta twarz błada,
 I król, pielgrzymą okryty odzieżą
Z jakąż powagą na tronie zasiada!
 Bo w ten Majestat wszystkie ludy wierzą,
Bo ten Majestat, nie o ziemię wsparty
I prawo głosi nie z kodeksów karty.

V.

Jedną dłoń wznosi, drugą w pierś uderza;
 Włos srebrny zbielał mu w cierpień rozterce,
To nie Chrobrego twarz, nie Kazimierza,
 Nie on Mustafy zdobywał kobierce,

Piersz stalowego nie znała pancerza,
Ten król dał Polsce—jedno... wielkie... serce!
Kraj rozszerzając nikogo nie zniżył,
Granice Polski On do nieba zbliżył.

VI.

Przed tym to tronem na starym Wawelu
Najpierw wędrowkę rozpocząć należy.
Tu klęcząc będziesz u podróży celu,
Tu król pasował zawždy swych rycerzy;
Stąd na plac boju już odeszło wielu,
Już się ich hufiec rozwija i szerzy;
Tu klęcząc, marmur strzaskany ucałuj
I zmarnowanych dni twoich pożałuj.

VII.

Jeżeli w tobie nie wyschły łez zdroje,
Jeśliś na chłody ducha nie wystawił,
Płacz jako dziecko, całe życie twoje.
Przypomnij: — cóżeś dla Ojczyzny sprawił?
Czyś kochał wiele? Czyś znał niepokoje?
Czyś kogo wzmocnił, pocieszył, czy zbawił?
Jam także był tam! Jam wiele tam przeżył —
Ukląkł, łzy wylał, powstał... i już wierzył.

Modlitwa.

Wandzie Potockiej.

W niebieską cichą noc majową,
Kiedy rozkwita cudny kwiat jabłoni
Modłę się samotny z pochyloną głową
Do twoich białych ukochanych dłoni—

I dusza ma wzlata nad błękit półkuli
Kędy gwiazdy promień srebrnością się pioni,
A serce me drzące nieśmiało się tuli
Do twoich białych ukochanych dłoni —

Modłę się długo. Cicha noc już blednie.
Godziny mijają. Stary zegar dzwoni.
Modląc się do Boga, modłę się bezwiednie
Do twoich białych ukochanych dłoni—

O przyjdź.

O przyjdź!—tak pragnę... jaskółek stadem
Tęsknota ma leci na rozstajne drogi
I dąży ku Tobie, lecąc wichrów śladem..
Dla czego nie przyjdiesz?.. Jam pełna jest trwogi...
O przyjdź!
O przyjdź! — tak smutno mi samej bez ciebie!
W miesiące zmieniają się chwile czekania...

Prędzej! Burza się zbiera chmurami na niebie,
Prędzej! Usta me łakną Twego całowania...
O przyjdź!
O przyjdź! Na przeciw Ciebie, na Twoje spotkanie
Posyłam pieśczęoty na skrzydłach wichury —
Naprawdę!... Echem mi płacze moje wołanie
Wracając szydercze od niknącej chmury...
O przyjdź...

Odeszła...

Drzwi za nią otwarte zostały na szeroką drogę i mgliste w oddali, poszarpane skały.

Odeszła...

I łza mi jedna z oczów nie upadła, choć piersi łzami łkały, bo każda w duszę się kładła ciężko, jak głaz...

Odeszła...

Skronią o ścianę granitową wsparty łowiłem oczami jej każdy ruch.

A mgła wieczorna, jak przezroczy puch ostów okwitłych w jesieni rzucała na Nią szare pasma cieni coraz gęstsze.

Myślałem, może na zakręcie drogi przystanie i wzrokiem przysła wieczne pożegnanie.

Naprawdę! Dusza ma ramiona do Niej wyciągała z niemem błaganiem... zapomniała.

Odeszła...

Stałem tak długo. Aż noc niebo czarne gwiazdami zasłała i cienie cmentarne na drogę pokładła. I łza mi jedna z oczów nie upadła.

Odeszła...

Cicho, bez łez dusza ma płakała...

l'Infidèle.

Z Maeterlinck'a.

- A jeśli on kiedy powróci
I o tobie mi słowa zapytania rzuci —
Co mu będę mówiła?
- Powiedz mu, żem go czekała
Póki tęsknota nie zabiła —
- A jeżeli on spyta, czy znam
Miejsce, gdzie ty jesteś teraz,—co mam
Odpowiedzieć? — Jeżeli on zapyta o to
Nie mów nic, w milczeniu
Pokaż mu obrączki mojej złoto.
- A jeżeli, mówiąc ze mną
Zapyta dlaczego tu tak pusto, ciemno?
Co odpowiedzieć mu mogę?
- Pokaż tę oto lampę zgasłą
I drzwi roztwarte na daleką drogę.
- A jeśli zapyta, jaką była
Ostatnia chwila, co będę mówiła?
- Powiedz, żem się uśmiechała,
Bo bałam się, by on nie płakał,
Wiedząc, żem ja płakała.
-

Tęsknota.

Nieboskłon ciężko wspiera się na ziemi,
A pod nim tłoczą się chmury liliowe...
Jak strasznie ciężko oddychać pod niemi
I wznosić głowę.

Hen droga pusta wije się polami,
Ciemna i tęskna jak przyległa rola;
Deszcz na nią pada rzadkimi kroplami,
Oj dola, dola!

W krajobraz szary, przez smutek i słotę,
Patrzę i czekam, ale sine dale
Zwiewają na mnie nic, tylko tęsknotę
I dawne żale.

Wiem, że ta droga zawsze będzie pusta,
Nikt nią nie przyjdzie i nikt nie zawoła;
W rozpaczonym krzyku drętwieją mi usta,
Pustka dokoła.

Przedemną oddal zasnuta deszczami,
A w sercu smutek i tęskność i trwoga...
Ach! pusta droga wije się polami,
Ta szara droga!

Wierzby.

Lśni ukraiński wielki staw
I niebo lśni pogodą;
Stoją na grobli wierzby w rząd
I chylą się nad wodą...

Przejrzysta toń odbija je,
Gdy tak w zadumie stoją,
Zahypnotyzowane w blask,
Wpatrzone w postać swoją.

Martwe zwisają w ciszy tej,
Staw jasną lśni pogodą,
A wierzby patrzą w gładką toń
I chylą się nad wodą...

Z Cyklu: „Maja“.

* * *

O, duszo nieszczęsna, uciemieżona zmysłami i wplątana w koło tortury istnienia ziemskiego, — o duszo!

Sen krwawy ciąży na twoich powiekach, który — nie-doświadczona — pragniesz pochwycić i rozsunąć na jawie, — sen krwawy...

Gwar złudny dźwięczy w twym uchu i co chwila zapada się w otchłań milczenia, — gwar złudny...

A nawet męka, co jak chmiel odurza, a jako cień wszędy chadza, — może jest upojeniem tylko i cieniem znikomym, — nawet męka!

Jakże więc chcesz o, duszo, wchłonąć i streścić w sobie świat cały, jakże pochwycisz obłok — niebieski odbity w toni jeziora, — jak?

Czas transcendentálny.

Lata przechodzą, a oczy nasze bywają wpatrzone nieruchomo w jakieś zjawisko wewnętrzne w jedno niewygasłe ogniwo z łańcucha wrażeń odwiecznych. Dookoła go — wszystko już wymarło, stlało, ucichło: ono jedynie — jak-gdyby zaklęte, — oparło się fali potoku.

Nie pamiętam kiedy zapadła w mą duszę wizja szerokich pól śnieżnych, przyémionych nieskończonych rozpostarciem zmierzchu, — zalanych bezbrzeżną topielą melancholji...

Po odludnej drodze, na której wyciągnął się szereg chat, zięjących czarną pustką drzwi i okien, pomykają sennie, wiozące podróżnych o twarzach mi nieznanych, chociaż wiem dobrze, że i ja należą do tajemniczej drużyny. A jedziemy, jak we śnie: wciąż na jednym miejscu, wciąż zawracamy w stronę ciemnego boru, za którym czeka nas droga długa i nieznana.

Tak płyną lata, a obraz stoi w miejscu niby wskazówka na zegarze wieczności... Nagle coś drgnęło — i widmo milczące znikło z pola widzenia. Krótka chwila wewnętrznego zamyslenia duszy zapadła w otchłań czasu: śmierć postąpiła ku mnie krok jeden.

Błędne koła.

Czymże jesteście nędzo i roskosze tego świata?

Oczy me wpatrzone w głuchą szarość dnia gasnącego — zaczynają wierzyć, że tam — w tym wszystkim, co nie jest moją duszą, kryje się spokój samoistny, że w naturze przebywa ukojenia, niezależne od mojego serce, że po ziemi chadza cisza, która sama w sobie jest milczeniem i spokojem.

I błogość ogarnia duszę w poczuciu niezmaconego miaru, który może trwać poza mną...

A myśl nagle szepnie do ucha: gdzieś, niegdyś dusza twoja już się toczyła po tych orbitach:—mżył sinawy zmrok, dzwoniła śmiertelna cisza, serce topiło się w odwiecznym, starym żalu... Wszystko to już było — gdzieś, niegdyś —

W utrapianiach i radości, w żalu i tęsknocie wciąż zataczany błędne koła, wciąż przebiegamy te same mgławice, rozwieszane po ciemnych przestworach!

Tam, tam, daleko...

Serce umęczone, serce bojujące, złóż broń płomienną, zwiń loty daremne — i ucisz się, ucisz na zawsze!

Patrz jakie czarodziejskie światy tam, tam daleko; jaki spokój i jaka światłość czeka ciebie w tych krainach.

Droga była ciężka, bój nierówny, a czas leciał na skrzydłach rozszalałych.

Więc cóż, że zmrok zaskoczył ciebie w godzinie, która ci się świtanie wydała, cóż że słońce zeszło z nieba, nie pozłociwszy kłosów twoich, że mord krwawy przeleciał po łąkach, na których ci pracować kazano. Zapobiegliwie i wierznie spełniałeś służbę bożą obarczone miłowaniem jak pszczoła nektarem wonnym. Winy w tobie nie ma — i kara ciebie nie czeka żadna.

Więc w ciszy i weselu zwróć oczy wewnątrz swego świata i w nim zakładaj szczęśliwość niezłomną i trwałą. Tam w obiecanej ziemi marzenia znajdziesz wszystko, czego by próżno dookoła oczami odszukać: wiosną wiekuniście kwiatną i żywot ducha nieśmiertelny...

Czyż nie widzisz w pozłocistych blaskach tam, tam, daleko — wszechzieleni łądów wszechbłękitu mórz?

Naprzód.

W głębie własnej dzielnicy oddał się duszo moja z niegościnnych i chmurnych włości tego świata, który ci nie da przystani, nie da ukojenia...

Czemu zwłoczysz, czemu się mieszkasz, czemu oglądasz po za siebie?

Nic ztąd nie bierz na nową drogę: ani liści zwiędłych, ani westchnień pożegnalnych, ani żadnej, żadnej nadziei, coby ci zadzumiła świetlaną dziedzinę, do której zmierzasz.

CEZARY POPLAWSKI.

Odwaga twa musi być wielka, postanowienie niezłomne,
a wiara w siebie — jak śmierć mocna!

Dalej, dalej, moja upadająca, moja umęczona, moja bez-
granicznie smutna!

Pamiętaj, że ci dane światło Ducha Bożego, za którego
sprawą poznałaś tajemnice głęboko w tobie ukryte, pamię-
taj, że ci nie wolno plamić się łzami dziecinnego żalu.

Ty wiesz, że dział twój nie z tego świata, więc czemu
wizję szczęścia tchnąć pragniesz w życie powszednie, nędzne,
smutne, czemu uparcie stwarzasz raj ziemski, kiedy raj ten
utracony na zawsze?

Naprzód, naprzód—moja, upadająca, moja bezgranicznie
smutna!

Noc.

Wszystko, co żyć nie miało siły
Zmierchły wiosenne we mgłę skryły —
Te sny, co drugi raz się nie snią,
Pokrywa noc wilgotną pleśnią...
Deszcz mży przyjazny — miły — miły —
Każdy kto płakał w dobrą słotną,
W taką wiosenną noc wilgotną —
Zbudzi się jutro w blask poranka
Śmiejąc się słońcu jak kochanka,
Nie spojrzy w tęskność bezpowrotną...
A noc pokrywa zimną pleśnią
Sny, co rozkwitnąć chciały pieśnią...
Nie trzeba życzyć by ożyły,
Snom które żyć nie miały siły...
Deszcz mży przyjazny — miły — miły —

Astry.

Mówcie mi szeptem o nowej jesieni,
Zwiastunki ciszy i łagodnej mgły...
Bezwonna niemoc w barwach wam się mieni,
A w płatkach macie tyle smutnych cieni,
Jako o szczęściu wyśnione już sny.
W dłonie me, słodką tęsknotą gorące,
Biorę was chłodne, cichsze, niż przed laty
I przez wasz smutek — o jesienne kwiaty
Chcę patrzeć w słońce, w słońce, w złote słońce...

Samobójca.

Jeden tylko wystrzał krótki, oderwany,
Jeden tylko głuchy oderwany dźwięk.
Cicho... Z ust pobladłych już nie wyjdzie jęk
Już zgojone w sercu wszystkie krwawe rany.

Leży nawznak sztywny, spokój legł na czole,
Krew z głębokiej rany sączy się na skroń,
Mocno trzyma ręka zaciśnięta broń,
Spi na jęki głuchy nieczuły na bóle.

A w otwarte okno pieśń słowicza płynie;
Ustrojony w gwiazdy lśni przejrzysty strop;
Księżyc tajemniczo srebrzy się w wyżynie,

Na pobladłe czoło szląc promieni snop.
Cisza. Noc majowa zadumana, cicha —
Pije z marzeń sennych złotego kielicha.

* * *

W mej piersi dziś na płacz się zbiera
Niewyplakane lzy mię dławia,
Zgojone rany znów się krwawia,
Zmęczone serce ból rozdziera.

Ból dziwnie jakiś tępy, głuchy...
Zbolałe serce bije młotem

ADELA RÓŻALSKA.

I zda się z piersi ptaka lotem
Ulecieć chce. Tęsknoty duchy

Jak stada mew nad morską głębią,
Kiedy się fale z rykiem kłębią,
I kiedy z bezdni wstaje burza

I w srebrnych pianach grzbiet swój nurza —
Szybują chmurną senną zmorą
Nad duszą mą łkającą, chorą.

КАТЕРИНА СКАРЯТИНА.

День.

Червоніше, день, палай
Золотими росами,
Вітре, хвилю розкидай
Пісчаними косами.
Хай не ліче розум квіт—
П'яно колихається,
Хай регочеться життя,
Сонце усміхається.
Темноока ніч іде
Синіми шляхами,
Мрія віщяя росте,
Стелеться над нами.
То це зірки занялись,
Танок виводили,
То дві сили обнялись,
Порив не ділили!

Нащо?

Нащо нам дивиться в вічі,
Дням колишнім, сумувать?
Іх не вернеш — дай бо чару,
Годі дарма горювать!
Хай проллється те, що повно,
Більш не буде цих годин,

КАТЕРИНА СКАРЯТИНА.

Цих мідних переживаннів,
Казкового дня хвилини.
Нащо нам дивиться в вічі
Дням колишнім, сумувать?
Будем пить життя безкрає,
Повні чари наливать!

Я закохана в життя.

Присвячую тому, кому раджу іти далі: О. Коваленкові.

Я закохана в життя,
Я огнем горю,
І не хочу я людей,
Я йому творю.
Все красиве: день і ніч,
Чайка степова,
Є краса, де зойк стоїть,
Де козак співа.
Помилявся той, хто мав
Віру побідить
Силу міцную мою,
Силу ворожить.
Я закохана в життя,
Я його люблю;
Рву, топчу бур'ян життя,
Квіти садовлю!

Z nastrojów nocnych.

Nad senną ziemią noc zawisła trwoźna
noc, rozplakana gwiazd smutnemi oczy,
bólom skupionym, tęsknotą przemoźna
i w śmierci odzew wsłuchana proroczy.
Ciszy ponurej brzemień druzgocące
legło dokoła; Duszy samotnicy
łyż się perliły wezbrane, pałace,
poczęte w głębi Ducha — osmętnicy
Żałobnym, groźnym ciągnęły pochodem
zespoły myśli, skutych w sylogizmy,
wlokąc z dna Bytu analiz niewodem
prawdy bezcelu i bólu tragizmy,
O duszo ludzka, tęskniąca, złamana
krwawą, bezmierną trwożą rozekkana!
Duszo, łakująca cudnych snów spełnienia,
żądna mistycznych świtów wyzwolenia!
Duszo, wpatrzona w złud jasnych mogiły,
Duszo, targana rozpaczą bezsiły!
Pocoś powstała z otchłani niebytu
skoro ci nigdy nie oglądać świtu?
Skoro ci ciąży znikomości piętno
i ustać musi życia twego tętno.

Wieczór w Schönbrunie.

Czarne łabędzie na samotnej toni
zbryzganej luną cichego zachodu...
Myśl się we wspomnień błogą szatę chroni
od wiejącego z pustyń życia chłodu.

Zrywając więzy czasu i przestrzeni
lot swój kieruje ku brzegom młodości,
by się na chwilę z pośród trupich cieni
wywać w przestwory szczęścia i radości.

Antyteza.

Błyszczały gwiazdy, dalekie, przeczyste
ponad ugorem...
Szemrały lipy wonne, rozłożyste
smętnym wieczorem.

Błądziły cienie cudaczne, lękliwe
listowia cienie,
Płynęło wiatru tchnienie litościwe
miodowe tchnienie.

Szły dwie postacie senne, zasłuchane
w pogwary drzew...
I słały gwiazdy blade, rozełkane
tęskniczny śpiew...

* * *

Порвалися струни бандури,
І пісня на віки порвалась...
Та дивная сила поета
В розбитій бандурі зосталась.
Зосталась... І саме в-опівніч,
Коли розцвітають лілеї,
Ридають розбуджені струни
Бандури розбитої теї.
І сумно акорди блукають
По чорних покоях чертога,
Як в дальнім раю серахвими
За грішних благають у Бога...

Лорелея.

Над Рейном скала Лорелеї
Забутою тінню росте...
Цвітуть на ній білі лілеї,
Пахучая рожа цвіте...
Як сонце за Альпи заходе
За білі Альпійські льоди,
І виплене місяць — виходе
Бліда Лорелея з води.
Лиш місяць, сумуючи, блеще,
В тумані блука без сліда...

І чути, як плаче і плеще
В зеленому Рейні вода.
Розвіявши довгі коси,
Прекрасна, бліда і сумна—
Чогось вона моле і просе,
І тихо зітхає вона.
Та горе, хто бачив з півночі
Оту Лорелею - красу:
Глибокі, ясні її очі,
Її золотую косу —
Загубить його, залоскоче,
Як тих, що згубила давно,
І лине він — хоче-не-хоче —
За нею на темнее дно...

* * *

Як Каїн, в зеленій діброві
Зробив він прокляте діло...
У синії хвилі Дніпрові
Він кинув скривавлене тіло,
І шніться хвиля, і плеще,
І шепче про чари півночі,
І місяць сумуючи блеще,
І дивиться в мертві очі
І дивляться трави - купави
На білеє тіло юнацьке,
На щире до щастя і слави
Лице молодее, козацьке.

Пливи, байдаче!

Пливи, байдаче легкодонний,
Та хвилі пінь Дніпра старого;
Нехай реве неугомонний —
Не бійсь бурханя ти страшного.

Нехай несе тебе по-волі,
Гойда на хвилях гомонливих,
А ти оддайсь непевній долі,
І не жахайсь погроз бурхливих.

Побачать хай із неба зорі
І перекажуть дню ясному,
Що ти пливеш тут на просторі,
В таємнім світлі чарівному.

Нехай ридає вітер лютий,
Клекочуть чорні хвилі дуже...
А ти пливи, нічим не скутий,
І не спиняйсь піде, мій друже!

Береза.

Царівна біла, молода
Стоїть, береза, серед гаю.
Вітрець легесенько гойда,
І віття хилить, нагинає.

Весна красується кругом,
Сміється співом соловейко,
Купе зовуля за селом,
І стука збуджене серденько.

Бруньки пушисті, золоті,
Неначе ковані сережки,
Вквітчали пупьянки густі,
І цвіт їх пада серед стежки.

Захоплений чуттям краси,
Горнусь до неї, мов коханець,
Вдихаю пахощі роси,
Тулю до губ побожно палець.

— Хвала, хвала тобі струнка!
Хвала твоїй пречистій вроді!
Про тебе пісня хай дзвінка
Летить, луна по всій природі!

Відгуки.

Пролітав буйний вітер над морем,
По безмірнім, широкім просторі;
Білі хвилі здіймались високо,
І знялися од вітру ще вище,
Загукали, як військо вороже,
Заглушили вони буйний вітер.

Пролітав буйний вітер в пустині,
По безкрайому, мертвому полі.
Закрутились пісковаті вихри,
Простяглись геть під небо високе,
Наче велети люті страшні,
І розсипались, внавши звисока;
Смерть покрила слід буйного вітру.

Пролітав буйний вітер край вежі,
Що стояла сомотно навкруги,
Там знайшов він Еолову арфу.
Він шарпнув її довгі струни
І всі струни озвалися співом
Лагіднішим од вітру дзвінкого.
Вуйний вітер замовк, пролетівши,
Але арфа ще довго брєніла...

Свята ніч.

В темну ніч ми зібрались громадкою йти
Так поважно, немов у пригоді

ЛЕСЯ УКРАЇНКА.

Мали стати кому, а проте без мети,
Ми дивились, на зорі та й годі.
Тихі, тихі й спокійні були
Ліс і поле на цілім просторі
І, здавалось, неначе ми чути могли,
Як спадали летючі зорі.

Всі розмови, нескінчені тут на землі,
Десь кінчалися там, між зірками.
Проти вічності неба були ми малі,
Але небо схилялось над нами.

Ніч без тінів і світло без проміння хвиль..
Все було і далеко, й близьенько.
І сяяли нам зорі, за тисячі миль,
І між нами світили низенько.

Нам нераз крізь волосся світила зоря,
Мов горицвіт у темному листі,
Наче ми, перепливши небесні моря,
Заквітчалися в краплі сріблисті.

І немов над святими, зірки золоті
У корону сплітались огнисту.
Одже й справді, здається, були ми святі
В тую зоряну ніч урочисту.

* * *

Ой, піду я в бір темненький, там суха смерека,
Як роспалю ясну ватру, видно всім здалека.

Запалала при смереці смолова ялиця;

Горить моя досадонька, мов сухая глиця.

Розбуялась досадонька з огнем на просторі,

Розсипала палкі іскри, мов ясні зорі.

Як упаде з гори іскра, наче з неба зірка,

Та як влучить в саме серце, доле ж моя гірка!..

ЛЕСЯ УКРАЇНКА.

Лежи-ж тепер, досадонько, тут у серці тихо,
Буду тебе колихати, чи не присплю лихо.
Притулишся до серденька, мов дитина рідна,
Буде тобі з мого серця колиска вигідна:
Що раз вдарить кров живая, колиска шибнеться...
Ой спи, дїтя, вдень і вночі, поки серце бьється!...

O Zmierzchu.

Siedzę samotnie w staroświeckiej sali,
Gdzie wszystko wielką już owiane ciszą,
Wkoło mnie wspomnień srebrne przedze wiszą
A błysk zachodu w witrażach się pali...

Ostatnim blaskiem lśnią jeszcze zwierciadła
I kryształowe świecą żyrandole,
Ktoś dłoń położył na mem smutnem czole,
Przez salę idzie baśń szczęścia poblada.

W parkowych gajach już harfy nie dzwięczą,
Nie szemrze zdala wśród kwiatów fontanna,
Tu nuta życia dawno zapomniana.
Źródła nie grają, jak niegdyś barw tęczą...

W pomrokach drzemią gotyckie krużganki
Ich tajni cudnych cisza wielka strzeże...
Znikli paziowie — polegli rycerze
Snią w swych mogiłach białe kasztelanki...

Siedzę w tej dziwnej, staroświeckiej sali,
Gdzie zmierzch przez okna powoli się sączy...
Ktoś idzie ku mnie samotny, milczący,
Ktoś idzie tutaj — z oddali, z oddali...

Brzęczą kryształem zgasłe żyrandole
I drżą prastarych wydarzeń zwierciadła...
Jakaś twarz chyli się ku mnie, twarz zbladła,
By pocałunek złożyć na mem czole...

Sen.

Nad cichym grobem biegną lata
I płyną krwawe łyzy...
Jakaś dłoń wieńce z cierni splata,
Rozpina zwątpień mgły...

Jakaś dłoń złoty huf rycerzy
Zakłęła w długi sen
I zmilkł nucony hejnał z wieży,
Co leciał światem — hen...

Poblady wszystkie barwy tęczy,
Młodzieńczych natchnień kwiat
I dzwon zwycięstwa już nie dźwięczy,
Jak za minionych lat...

.

Nad cichym grobem z gwiazdą złotą
Samotny stoi duch —
I sięga w przeszłość gdzieś—tęsknotą
Przecucia jego słuch...

I ma zwrócone w dal oblicze,
W nieznaną głuchą dal...
Skąd płyną dzieje tajemnicze
Niesione pędem fal...

I czeka, czeka owej chwili,
Gdy z jasnych słońca stron
Nad cichym grobem ktoś się schyli,
By życia ruszyć dzwon!..

By rozwiać długi czar nasenny,
żałobną, śmierci pleśń —
I zbudzić pieśnią huf promienny
Na wielką czynów pieśń!

Gdy umrę,

Gdy umrę i w światy górne
Duch mój uleci gdzieś — hen...
Nie sypcie prochów mych w urnę
Na wieczny sen!

Ale rozwiejcie je światu
Na zachód, południe - wschód —
W północne zorze szkarlatu —
W głębiny wód!..

W każdy zakątek tej ziemi,
Gdzie krótki prześniłam dzień —
Nieście je wichry wolnemi
W blaski — nie w cień;

Pieśni pokoju i burze,
Pradawnych melodyi rój
Niech w zgodnym zadzwięczą chórze —
Na pogrzeb mój...

Niech trącą w harfy te złote,
W których spoczęła ma pieśń
I niosą moją tęsknotę
Nad śmierci pleśń...

W te błyski wstających tęczy,
Co na błękitach już lśnią,
W ten hymn przebudzeń, co dźwięczy
Niech wzniosą ją!..

Gdy umrę — niechaj nie bije
Posepny śmierci dzwon
Wszak żyć ja będę — jak żyje
Mych tęsknot ton...

ZOFIA ULASZYNÓWNA.

Wszak zejść w ciche wieczory
By nucić wam złotą baśń...
O świtach rannej tej pory
Co nieci jaśń...

Wszak zejść w nocne zawieje,
Gdy lękiem owiany świat —
I głosić będę wam dzieje
Szczęśliwszych lat...

A gdy na zwątpień krawędzie
Was rzuci potężny los —
To z głębin śpiewać wam będzie
Mych cierpień głos...

A gdy pod niebo wyleci
Myśl wasza natchnieniem — hen...
Spotkacie w gwiazdnej zamieci
Mej duszy — sen...

Ktoś bowiem wieczną nić przedzie
Z tęsknoty, co była w nas —
I przeto ona trwać będzie
Po czasów - czas!

I przeto w symfoniach dzwonu,
Co wieści skończony bój —
Niechaj nie śpiewa głos zgonu
Na pogrzeb — mój...

Z teki pośmiertnej.

* * *

Urodziła mnie smętna ziemia wołyńska,
Kołysała mnie smętna piosenka rusińska,
Wykarmiła mnie dal — jako step szeroka,
Wykarmiła mój żal i obłądność oka.
Rozpieściła me serce ta bajka złota
Letnich nocy, tych nocy ciężka lubota.—
Napoila mi duszę ta mgła daleka
Mlecznych dróg, lała w żyły tęsknotę mleka.
Nauczyła mnie pragnień ta moc straszliwa,
Która gwiazdy stepowe z orbit wyrывa.
Nauczyła mnie bólu ta północ dzika,
Która światom stygnącym oczy zamyka
A jesiennej szarugi bezdomne zwoje
Nauczyły milczenia to serce moje.

* * *

Nie kocham ciebie — a jednak mi trzeba
Serca twego — jak chleba.
Nie pragnę ciebie — lecz twa dusza młoda
Powietrze moje i woda.
Może mi serca dla miłości szkoda,
Dla ziemi — nieba?
A może serca więcej mi potrzeba
Niż powietrza, wody i chleba.

* * *

O duszo! obok słodkich snić
Musisz mieć mękę jawy,
Najbielsze serce, gdy chce żyć,
Musi swój szal mieć krwawy.

Noc musi swoją mieć i dzień
Czerwoną twarz i białą.
Najprzezroczystszy duch ma cień,
A cieniem tym jest ciało.

Krwią zarumienią czystą twarz
Ognie, co z serca trysły —
Gdy pierzcha mar anielskich straż,
A głos podnoszą zmysły.

Wyrasta żal jak krwawy kwiat
Na serca wiecznej ranie,
W niebiosa rzuca cienie strat
Mistyczne jego trwanie.

I gdyby jaki postęp mógł
Przerobić świat do rdzeni
To jednak duszo, żaden Bóg
Fizycznych praw nie zmieni.

To smutna prawda złotych mar
Szkola dla prozy świata —
Jest rozpaczliwy jakiś czar
Gdy zwierz się z Bogiem brata,

Wahasz się duszo; żal ci snów,
Które się dławia w brudzie,
Rozpaczasz chwilę. Poczem znów
Kochasz jak psy i ludzie.

З циклю: „Разок намиста“.

Дорогому побратимові Іванові Липі.

Ущухла буря. Розійшлись хмарки
І скрізь панує тиша урочиста...
Душа всіхнулася, знов прозора, чиста
І отрясає перли — слізоньки
В разок намиста.

Червоне коло блискуче, красне
За гори тихо ген-ген сїдає,
Та доки зникне і доки згасне,
Огнем пожежи воно палає.

Мов жар, червоні і кармінові
Круг його хмари хисткі хвилясті —
І позлотисті, і бурштинові,
І фіялкові, і попелясті...

Поволі, тихо зайшло за гори
Червоне коло блискуче, красне...
В душі зринають жалі - докори...
Упали тіні, проміння гасне...

Одпочинь, одпочинь, на хвилину засни,
Ти, зневажене серце у-край.
Не бентежся даремно, життя не влени,
Не ридай!

МИКОЛА ВОРОНИЙ.

Час мине, промине, ніби оком змигне,
І не знати, де дінеться жаль,
І ти, серце смутне, будеш знову ясне,
Мов кришталь.

Нічка на землю упала
Синім, прозорим серпанком.
Сумом душа оповита
Стомлені вії примкнула.
Тихо. Вона задрімала.
Щастя їй мріється ранком...
Бідна душа, сумовита,
Ніби дитина заснула.

В синім небі ходять хмари,
Ходять хмари позлотисті,
Усміхаються і линуть—
Променисті.

Я люблю вас, рідні сестри,
Любі хмари, дуже - дуже;
І я знаю, вам до мене
Не байдуже.

Ви говорите до мене
Ніжно, любо, як до брата,
І мої думки все з вами—
Як орлята.

Бо зріднила й поєднала
Нас до купи спільна доля,
Що не кожному судилась—
Вільна воля!

Авторам, що прислали до цього випуску свої твори, а особливо добродіям: Олексі Коваленкові та Ксаверові Глінці, що ласкаво і безкористно допомагали при укладанні його, Редакція складає щире подяку.

Авторів, бажуючих взяти участь в другому випуску нашого видавництва, Редакція просить ласкаво надсилати свої твори не пізніше першого травня 1910 р. Адреса Редакції: Київ, М.-Володимирська 24, 4.

Autorom, którzy nadesłali utwory swoje do zeszytu niniejszego a zwłaszcza panom: Ksaweremu Glince i Oleskie Kowalence, chętnie i bezinteresownie dopomagającym w układzie tegoż zeszytu,—Redakcyja składa szczerą podziękę.

Autorów, życzących przyjąć udział w drugim zeszycie naszego wydawnictwa, Redakcyja uprasza łaskawie o nadsyłanie utworów swoich najpóźniej przed pierwszym maja 1910 roku. Adres redakcyi: Kijów, M.-Włodzimierska 24, 4.

TYCH ŻE AUTORÓW:

- Witold Bunikiewicz* — Komedia olimpijska, Kraków, 1908.
Ksawery Glinka — Tacety, poezje serja I. Kijów, 1909.
Bolesław Koreywo — Memento, nowele. Kijów, 1907.
" " Bard Polski. Kijów, 1909.
Edward Ligocki — Kuznica Hmarowa. Kraków, 1905.
" " Poezycze I. Kraków, 1906.
" " " II. " 1907.
" " Przeznaczenie, powieść. Kijów, 1908.
Tadeusz Michalski — Młoda Ukraina. Kijów, 1908.
" " Współczesna umysłowość Polska na
Ukrainie,—pod prasą.
Jadwiga Podhorska — Poezycze. Kraków, 1906.
" " Ballady i Poezycze. Kraków, 1908.
Sława Pruszyńska — Poezycze. Kraków, 1904.
" " Najdalszym. War., 1907.
Cezary Popławski — Fatum. War., 1902.
Zofia Ułaszynówna — Poezycze I. Kraków, 1908.
-
-
-

N. P. I. 1733

Y 110 51
2/18

N.

P.I. 1733

1909